

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Bedenk

**PREMIKI CENTROV SVETOVNEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA:
KITAJSKI ČUDEŽ**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Bedenk

mentor: redni prof. dr. Marjan Svetličič

**PREMIKI CENTROV SVETOVNEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA:
KITAJSKI ČUDEŽ**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Premiki centrov svetovnega gospodarskega razvoja: Kitajski čudež

Diplomsko delo obravnava povojni gospodarski razvoj LR Kitajske skozi prizmo političnih sprememb, katerim so bili Kitajci priča vse do današnjega časa in jim bodo tudi v prihodnosti. Kronološko so spremembe umeščene v dve različni obdobji in sicer v obdobje po drugi dvetovni vojni in obdobje po Maovi smrti. Po drugi svetovni vojni sta tako Kitajska, kot ostali svet podvržena spremembam, ki vodijo v premike v svetovni gospodarski strukturi. Diploma predstavi politične dejavnike sprememb in stanje kitajskega gospodarstva v komunizmu in danes v primerjavi s svetovnim gospodarstvom. Na podlagi rezultatov in kazalcev so podane napovedi razvoja gospodarstva v prihodnosti za celotni svet in Kitajsko. Napovedi se med seboj razlikujejo glede na možne politične, socialne in gospodarske dejavnike, ki bodo najverjetneje spodbudili ali zavrli kitajski razvoj do leta 2050. Zaključek vsebuje izbor najbolj verjetnega scenarija, ki določa Kitajsko kot bodoči svetovni gospodarski center.

Ključne besede: Kitajska, gospodarski razvoj, mednarodna trgovina, TNI, napovedi razvoja.

Shifting Centers of World Economic Development: The Chinese Miracle

This thesis examines development of China after the Second World War through the prism of political changes, which Chinese have witnessed up to this day. Chronologically were changes placed into two different periods namely in the period after the Second World War and the period after Mao's death. After the Second World War was China as well as other world submitted to changes, which lead to a shift in a global economic structure. This thesis presents some political factors which have driven changes of Chinese communist state economy in the past and a state of this day, comparing facts of Chinese economy with global ones simultaneously. On the basis of aforementioned results and facts, there are given forecasts of future economic development for the World as well as China alone. Forecasts differ among themselves according to various political, social and economic factors, which would most likely encourage or hold Chinese development until year 2050. A conclusion selects the most probable scenario, which defines China as a future global economic center.

Keywords: China, economic development, international trade, FDI, development forecasts.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	5
SEZNAM TABEL IN SLIK	6
UVOD	7
HIPOTEZI, STRUKTURA IN METODOLOGIJA DIPLOMSKEGA DELA	9
1. TEORETIČNI OKVIR MEDNARODNE TRGOVINE IN PROIZVODNJE	10
1.1 KLASIČNE IN NEOKLASIČNE TEORIJE MEDNARODNE TRGOVINE	10
1.2 SODOBNE TEORIJE MEDNARODNE MENJAVE IN PROIZVODNJE.....	12
2. CENTRI SVETOVNEGA RAZVOJA PO 2. SVETOVNI VOJNI.....	15
2.1 RAZVOJ SVETOVNEGA GOSPODARSTVA.....	15
2.2 RAZVOJ GOSPODARSTVA LR KITAJSKE.....	23
2.2.1 Povojno plansko gospodarstvo in avtarkija.....	24
2.2.2 Gospodarske reforme in gradualizem	27
2.2.3 Vstop v WTO in dinamika kitajskega gospodarstva danes.....	34
3. PRIHODNJI KITAJSKI GOSPODARSKI RAZVOJ	39
3.1 SCENARIJI RAZVOJA IN MOŽNOST NJIHOVE URESNIČITVE	40
3.2 NAPOVEDI RASTI BDP	48
SKLEP.....	52
VIRI.....	55

SEZNAM KRATIC

ang. – angleško

BDP – bruto domači proizvod

DVR – države v razvoju

fr. – francosko

GATT – Splošni sporazum o carinah in trgovini

IBRD – Mednarodna banka za obnovo in razvoj

IMF – Mednarodni denarni sklad

LRK – Ljudska republika Kitajska

MNP – multinacionalna podjetja

OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OPEC – Organizacija držav izvoznic nafte

OZN – Organizacija združenih narodov

TNI – tuje neposredne investicije

TNP – transnacionalna podjetja (tudi MNP)

WTO (ali STO) – Svetovna trgovinska organizacija

Tabela 2.1.1 :	Vodilne svetovne industrijske proizvajalke v letih 1950 in 2001.....	17
Tabela 2.1.2 :	Delež izvoza skupin držav (skupno 32 držav) v letih 1950, 1973 in 1986....	19
Tabela 2.1.3 :	Razdelitev vhodnih in izhodnih TNI (v odstotnem deležu celotnih svetovnih TNI) med leti 1980 in 2005.....	21
Tabela 2.1.4 :	Delež največjih sprejemnic tokov TNI med DVR v letu 2000.....	22
Tabela 2.2.1 :	Struktura kitajskega izvoza med letoma 1980 in 2002.....	30
Tabela 2.2.1 :	Največji kitajski zunanje-trgovinski partnerji leta 2004 (v milijonih ameriških dolarjev.....)	31
Tabela 2.2.3.1 :	Zunanje-trgovinska bilanca kitajski industrijski izdelkov in storitev v obdobju med 1995 in 2005.....	37
Tabela 3.1.1 :	Trije scenariji Kitajske prihodnosti z vključenimi možnimi dogodki do leta 2015.....	43
Slika 2.1.1 :	Kronologija nominalnih cen surove nafte in najpomembnejši elementi vpliva na ceno nafte med leti 1970 in 2004	18
Slika 2.1.2 :	Svetovni izvoz storitev glede na njihovo vrsto leta 2004	20
Slika 2.2.2.1 :	Delež najpomembnejših investitorjev v celotnih kitajskih TNI tokovih (1983–2000)	33
Slika 2.2.2.2 :	Povprečne letne rasti realnega BDP Kitajske med letoma 1990 in 2004 (v %)	34
Slika 3.1.1 :	Trikotnik soodvisnosti scenarijev »Nizkega zaupanja v globalizacijo«, »Odprih vrat« in »Nacionalnih zastav« s silami sprememb »Učinkovitosti«, »Socialne Kohezije in Prava« ter »Varnosti«	45
Slika 3.1.2 :	Predvidevanja rasti svetovne populacije do leta 2050 (v milijardah)	47

UVOD

Za mnoge je gospodarski razvoj najpomembnejši del razvoja človeštva in zato najpomembnejši za življenje. Globalno gospodarstvo je po 2. svetovni vojni doživelo preskok, ki je bil v veliki meri posledica povojne obnove, vojaškega in političnega merjenja moči ter vstopa novih proizvodnih tehnologij. ZDA in Evropske države so še iz predvojnega kolonializma predstavljale centre moči, prevladovale nad svetovnim gospodarstvom, ga oblikovale in usmerjale pretok dela, znanja ter surovin.

Nasprotje zahodnemu *prostotržnemu* gospodarstvu je po letu 1917 postala Sovjetska zveza in s svojo socialistično proizvodnjo postala model za poznejši vznik novih socialističnih ekonomij. Plansko gospodarstvo, industrijska naravnost in zavračanje kmetijske proizvodnje kot pomembnega sektorja gospodarstva je nakazovalo asimetrijo gospodarskega razvoja, politično vodstvo je proizvodnjo države usmerjalo v težko industrijo in vojaške izdelke, potrebne za uresničevanje političnih ciljev.

Druga svetovna vojna je na nek način dala komunizmu prosto pot za razširitev in tako za večjo popularizacijo. Ob koncu vojne je razdelitev Evrope na komunistični vzhod in liberalno-kapitalistični zahod nakazala tudi morebitno poznejšo razdelitev sveta. Premiki proti novi ureditvi so se širili po svetu z izdatno pomočjo Sovjetske zveze. Tako na ekonomskem, političnem, kot na kulturnem področju se je pričel boj za svetovno oblast in je trajal skoraj 50 let. S padcem berlinskega zidu in koncem hladne vojne je večina držav vzhodnega bloka vstopila v tranzicijo med planskim gospodarstvom in tržnim, kapitalističnim sistemom. Pričeli so se procesi privatizacije, vstopanja v mednarodne gospodarske organizacije in odpiranja gospodarstev navzven. V novem tisočletju opazamo nov vzpon socialistične miselnosti v Latinski Ameriki, vendar je le-ta drugačen, malce bolj prilagodljiv v primerjavi z zadnjimi otoki komunizma, kot so Kuba, Severna Koreja in tudi Kitajska.

Ljudska Republika Kitajska (LRK) je v zadnjih 30 letih naredila pomemben preskok v miselnosti. Država z največ prebivalstva na svetu je uvedla nekakšno formalno združitev dveh na prvi pogled nezdržljivih gospodarskih praks – popolnega državnega lastništva gospodarstva in privatne lastnine – in s tem sprostila trg dobrin. Azijski mastodont, ki je v

daljni preteklosti že bil vodilna svetovna sila, le brez imperialističnih teženj, kar ga je stalo primata v poznejših časih kolonializma, je oživil svoje ekonomske odnose z drugimi državami, sprostil notranji trg in je s tem na dobri poti, da postane ena vodilnih držav sveta na večini družbenih področij. Vsak dan krožijo informacije o poceni kitajski delovni sili, o njihovi konkurenčnosti in na splošno o velikih poslih, ki jih sklepajo svetovni gospodarski konglomerati s kitajskimi uveljavljajočimi se gospodarskimi družbami. Komunistična proizvodnja, ki je pol stoletja determinirala kitajsko gospodarstvo, se umika svetovnim ekonomskim trendom, življenjski standard ljudi se izboljšuje, Kitajska je odprla vrata turistični dejavnosti.

Vendar odprtje kitajskih meja ni pripomoglo le k prihodu mase turistov, temveč tudi k zlivanju znanja in novih tehnologij v njihovo nacionalno gospodarstvo. Na tej točki je Kitajska inkorporirala znanje v svojo mednarodno primerjalno ekonomsko prednost - delovno-intenzivne gospodarske panoge. Z razvojem in vključitvijo teh tehnologij je Kitajska postala tudi sama razvijalec in promotor tehnologije ter s prevzemi nekaterih tujih podjetij ali pa njihovih delov že dokazala, da je že nekaj časa močan igravec na svetovnem prizorišču.¹

Strah pred poceni izdelki iz Kitajske že dolgo uravnava trgovinska dejanja, naperjena proti njim. Trgovinske bilance mednarodne trgovine v primerih nekaterih velesil že nekaj časa govorijo v prid Kitajski, zato nekateri analitiki že upravičeno govorijo o protekcionizmu, ki naj bi bil v prihodnosti edini način zaježitve bohotenja tega azijskega velikana. Vendar je jasno, da tako kot Kitajska potrebuje svet, tudi svet potrebuje njo, oziroma konkretnije njen trg, ki ga sestavlja več kot milijarda potrošnikov ali pa bodočih potrošnikov. Vstop v Svetovno trgovinsko organizacijo (WTO) je prinesel Kitajski odpravo kvot in večino carin na njihove izdelke v tujini kot tudi večje možnosti investiranja v njihovo gospodarstvo, za kar so si prizadevali kar 15 let.

Postavlja se vprašanje, kakšen vpliv bo imel ta velikanski skok naprej v zadnjih letih na Kitajsko in kako bo to vplivalo na njen razvoj. Ali bo v prihodnjih letih obdržala primat države s poceni delovno silo? Ali se bo tja še naprej selil velik delež svetovne proizvodnje?

¹ Decembra leta 2004 je računalniška družba v lasti Kitajcev prevzela računalniško divizijo ameriškega podjetja IBM, pol leta kasneje pa je kitajska naftna družba *China National Offshore Oil Corporation* (CNOOC) izdala ponudbo za popolni prevzem ameriškega naftnega podjetja UNOCAL za 18,5 milijard dolarjev, vendar je ostro nasprotovanje ameriškega Kongresa prisililo CNOOC, da je odstopilo od ponudbe (Morrison 2006:13).

HIPOTEZI, STRUKTURA IN METODOLOGIJA DIPLOMSKEGA DELA

V diplomskem delu bom analiziral dve znanstveni vprašanji in sicer

1. Kako so premiki v politično-ekonomski strukturi znotraj in izven LR Kitajske vplivali na njen razvoj?
2. Ali bo LR Kitajska do sredine 21. stoletja postala center svetovnega gospodarskega razvoja?

Naloga je sestavljena iz uvoda, dveh poglavij in sklepa.

V prvem poglavju bom na kratko predstavil in analiziral teoretične modele najpomembnejših teorij mednarodne menjave ter mednarodne proizvodnje in jih razložil s konkretnimi primeri.

V drugem poglavju bom s statistično-empirično analizo prikazal razvoj svetovnega gospodarstva po drugi svetovni vojni, in sicer na podlagi analize posameznih gospodarskih spremenljivk, kot so bruto domači proizvod (BDP), proizvodnja najpomembnejših gospodarskih surovin in storitev, zunanja trgovina ter tuje neposredne investicije (TNI).

V drugem podpoglavju bom na osnovi empirično–statističnih podatkov in sekundarne literature prikazal razvoj ter spremembe kitajskega gospodarstva v obdobju po drugi svetovni vojni, čas do gospodarskih reform leta 1978, vstop Kitajske v WTO ter današnje stanje s poudarkom na najpomembnejših sektorjih mednarodnega gospodarstva. Ob sprotni analizi sekundarne literature bom uporabljal tudi zgodovinsko primerjalno metodo, in sicer pri primerjavi sprememb kitajskega gospodarstva s svetovnim. Analiziral bom obdobje med leti 1950 in 2005.

Tretje poglavje bom začel z analizo študij prihodnosti kitajskega gospodarstva, v katerih bom predstavil možne spremembe v političnem in gospodarskem vzorcu določenega časovnega obdobja in pridobljene podatke v drugem podpoglavju tudi analiziral.

Sledil bo sklep, v katerem bom zajel ugotovitve v nalogi, prikazal realne premike centrov proizvodnje od konca druge svetovne vojne do danes in jih poskušal orisati tudi v prihodnosti.

1. TEORETIČNI OKVIR MEDNARODNE TRGOVINE IN PROIZVODNJE

Namen gospodarskih teorij je razlagati pretekle in sedanje dogodke ter dejanja na področju gospodarstva in v manjši meri tudi napovedovati nekatera stanja ter dinamiko gospodarskih tokov v prihodnosti. Ob visoki stopnji gospodarske rasti Kitajske in njene umeščenosti v mednarodno gospodarsko okolje se poraja več vprašanj. Kako je uspela Kitajska priti do te visoke stopnje? Kateri so dejavniki, ki vplivajo na to porast in katere prednosti določajo ta razvoj?

Osnovne značilnosti gospodarskega razvoja lahko razložimo s klasičnimi in neoklasičnimi teorijami mednarodne trgovine. Kitajska je po odprtju svojega gospodarstva navzven najprej sprostila zunanjo trgovino in v proizvodnji dobrin začela izkoriščati svoje primerjalne prednosti nasproti drugim državam. V naslednjem podpoglavju bom s pomočjo treh klasičnih teorij poskušal razložiti vzpon njenega gospodarstva.

1.1 KLASIČNE IN NEOKLASIČNE TEORIJE MEDNARODNE TRGOVINE

S pojavom ekonomije kot organizirane znanosti leta 1776 v knjigi *Bogastvo Narodov* Adama Smitha se je pojavil tudi drugačen pogled na mednarodne gospodarske dejavnosti, ki je bila v tistem času pod močnim vplivom ekonomske filozofije *merkantilizma*². Kot odgovor na to je Adam Smith ponudil teorijo mednarodne menjave na podlagi *absolutnih prednosti*; začel je s preprosto resnico, da dve državi trgujeta med sabo prostovoljno, zato je bi ena od njiju ob morebitni izgubi lahko preprosto prenehala trgovati z drugo. V nasprotju z merkantilisti je Adam Smith (in ostali klasični ekonomisti, ki so mu sledili) verjel v idejo, da bodo vse države pridobile s prosto trgovino in močno zagovarjal politiko *laissez-faire*³ (Salvatore 1998: 29).

² Merkantilizem je gospodarska usmeritev, ki govori, da mora država več izvažati, kot uvažati. Višek izvozne bilance pa mora biti izražen v večji količini dragih materialov, kot sta zlato in srebro. Država mora z različnimi regulativami omejiti uvoz (s poudarkom na luksuznem potrošnem blagu) in spodbujati izvoz. Država z največjo količino zlata je potemtakem najbogatejša. Merkantilisti so zagovarjali gospodarski nacionalizem in bogatenje držav na račun drugih držav (*zero-sum game*) (Salvatore 1998: 26).

³ *Laissez-faire* (fr. pustiti nekoga, da dela, kar hoče) pomeni nevmešavanje države v gospodarski sistem (Salvatore 1998:29)

Leta 1817 je David Ricardo v svoji knjigi *Načela Politične Ekonomije in Obdavčevanja* predstavil teorijo *primerjalnih prednosti*, ki je po tezah Adama Smitha postala eden najpomembnejših zakonov v ekonomiji (Salvatore 1998: 30). Verjetno najpomembnejši prispevek Ricarda k ekonomski teoriji je prikaz, da je vzajemno koristna trgovina še vedno mogoča, čeprav ima eden od trgovinskih partnerjev absolutno prednost v obeh dobrinah. Ideja primerjalnih prednosti je preprosto nadaljevanje koncepta oportunitetnih stroškov⁴. Načelo primerjalnih prednosti določa, da bo država pridobila, če bo proizvajala blago, v katerem ima primerjalno prednost in če bo trgovala z blagom, v katerem ima primerjalno neprednost (Yarborough in Yarborough 1991: 37).

Načelo primerjalnih prednosti lahko orišemo na primeru svetovne trgovine oblačil; po vseh merilih imajo razvite države (kot npr. ZDA) večjo delovno produktivnost v proizvodnji oblačil kot novo industrializirane države (kot npr. Kitajska ali Mehika). Vendar, ker je tehnologija, uporabljena v proizvodnji oblačil, relativno preprosta, je proizvodna prednost razvitih držav na tem področju mnogo nižja kot na drugih (Krugman in Obstfeld 2003: 34). Kitajska razvite države dohiteva v delovno intenzivni proizvodnji s poceni delovno silo, ki je hkrati tudi v povprečju relativno nizko izobražena, zato je primerjalna prednost Kitajske glede na razvito deželo (kot npr. ZDA) v proizvodih, ki za izdelavo potrebujejo nižje izobraženo delovno silo. Trgovanje Kitajske z ZDA z omenjenimi proizvodi, v katerih bi se Kitajska specializirala, bi prineslo povečanje kitajskega nacionalnega prihodka (glej Elwell *et al.* 2006: 34).

Osnovo neoklasične teorije mednarodne menjave predstavlja Heckscher-Ohlinova (H-O) teorija, ki je bila predstavljena s strani dveh švedskih ekonomistov⁵ v prvi polovici 20. stoletja. Teorija poudarja pomembnost razlik med obiljem posameznih proizvodnih faktorjev⁶ držav v določenih vzorcih oportunitetnih stroškov (Yarborough in Yarborough 1991: 74). Država bo proizvajala relativno več dobrine, za katero ima obilje proizvodnih faktorjev. To je osnova H-O teorije mednarodnega trgovanja: države se nagibajo k izvozu tistih dobrin, za katere imajo obilo proizvodnih faktorjev (Krugman in Obstfeld 2006: 86).

⁴ V ekonomiji ima vsaka aktivnost oportunitetne stroške. Oportunitetni strošek je nekaj kar bi lahko nek gospodarski subjekt naredil/pridobil, če ne bi deloval v trenutni dejavnosti – je priložnost, kateri se odrečeš ob sprejetju drugačne odločitve (Miles in Scott 2002: 207).

⁵ Eli Heckscher in Bertil Ohlin.

⁶ O obilju proizvodnih faktorjev govorimo takrat, ko ima prva država večje razmerje v korist enega faktorja, druga država pa ima višje razmerje v korist drugega faktorja, pri čemer je razmerje količnik obeh faktorjev (glej Yarborough in Yarborough, 1991: 75)

Potrditev H-O teorije najdemo tudi v kitajskih gospodarskih odnosih z drugimi državami. Kot sem že omenil, je kitajska primerjalna prednost glede na ostale države poceni in obsežna delovna sila, ki pa je slabše izobražena, zato Kitajska lahko proizvede velike količine proizvodov, za katere je potrebna omenjena delovna sila. Trgovanje Kitajske z največjimi tremi gospodarstvi na svetu (ZDA, EU in Japonska) jasno kaže potrditev teorije⁷. Omenjene razvite države izvažajo na Kitajsko visoko tehnološke izdelke, kot so kemikalije in stroji, medtem ko v kitajskem izvozu še vedno prevladuje velika količina preprostejših, delovno intenzivnih proizvodov, kot npr. oblačila (Krugman in Obstfeld 2006: 74, 75).

1.2 SODOBNE TEORIJE MEDNARODNE MENJAVE IN PROIZVODNJE

V 20. stoletju je postalo jasno, da z obstoječimi teorijami mednarodne menjave ne moremo pojasniti vseh stanj in dejanj v mednarodnih gospodarskih odnosih. Starejši teoretiki mednarodne menjave so se preveč zanašali na zelo toge predpostavke in omejitve, kot so popolna konkurenca, mednarodna negibljivost proizvodnih dejavnikov, popolna informiranost, nepriznavanje tehnoloških sprememb, menedžerskih znanj in trženjskih sposobnosti, obravnavanje podjetja kot črne skrinje ali kot nepopisanega lista ter neodvisnost podjetij (Svetličič 1996: 146). Prevladujočo HOS teorijo postavljajo na trhle temelje tudi drugi dejavniki, ki prej, po mnenju klasičnih teoretikov (bodisi zaradi tehnoloških sprememb ali zaradi drugačnega razmišljanja), niso igrali pomembne vloge v razlagah mednarodnega gospodarstva. Upoštevali niso transportnih stroškov, ki so se izdatno zmanjšali skozi čas, potem nista bila upoštevana tudi interpanožna specializacija in lastništvo tehnologije, katero omogoča monopole in oligopole ter s tem drugim nekaterim podjetjem na trgu onemogoča poslovanje (Svetličič 1996: 148). Nove teorije mednarodne menjave so pri postavljanju ekonomij obsega v ospredje trčile tudi ob MNP in vzpostavile mišljenje, da je možno trgovanje tudi znotraj ene panoge, kar pri klasičnih teorijah ni bilo upoštevano (Svetličič 1996: 183). Pomemben dejavnik mednarodne menjave je tudi specializacija, ki kot rezultat tehnoloških sprememb ustvarja prej omenjene ekonomije obsega.

⁷ Kot trdita Krugman in Obstfeld (2006: 74), trgovanje med Severom in Jugom na področju proizvodnih izdelkov bolj potrjuje HO teorijo, kot pa to lahko rečemo za celotno globalno trgovino.

Vernonova teorija je odpravila predpostavko nemobilnosti proizvodnih dejavnikov, saj le-ta uvede gibanje kapitala med državami. Istočasno premesti središčno pozornost z držav na proizvode in s tem nakaže pot kasnejših teoretičnih prebojev z vključevanjem problematike podjetja v ekonomiko mednarodne menjave. Predstavlja koristno metodološko osnovo za pojasnjevanje TNI določene vrste in v določenih razmerah (na primer nove investicije ali nekatere investicije podjetij iz manj razvitih dežel) (Svetličič 1996: 210). Vernonovo teorijo lahko impliciramo na primeru Kitajskega gospodarskega razvoja po začetku reform leta 1978 in vse do danes. Ob odpiranju gospodarstva navzven in navznoter so Kitajci postali velik uvoznik tehnologije kot posledica TNI, kar je izboljšalo tehnološko stanje gospodarstva. Če vzamemo primer gospodarskega odnosa med ZDA in Kitajsko, vidimo, da je na dolgi rok lahko Kitajska na boljšem od ZDA, ker se je ob stalnem pretoku tehnologije iz ZDA kot razvitejše države v manj razvito Kitajsko pričelo znanje akumulirati in vplivati na primerjalne prednosti obeh držav. Tako ZDA lahko zgubijo primerjalno prednost (in s tem mogočijo monopol) v določenih panogah, kar se je zgodilo že v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja v primeru stekanja tehnologije iz ZDA na Japonsko⁸(Chow 2006).

Teorije oziroma pojasnjevanje vzrokov razmaha mednarodne proizvodnje v zadnjih desetletjih bi visele v zraku, če se ne bi obravnavalo tudi razvojnih vplivov mednarodne proizvodnje, razvojne vloge vhodnih in izhodnih TNI na različnih razvojnih stopnjah in vloge TNI pri krepitvi konkurenčnosti podjetij ter nacionalnih gospodarstev (Svetličič 1996: 223). Vprašanja, ki se postavljajo ob TNI in njihovi vlogi pri gospodarskem razvoju neke države so bila vse pogostejša, kajti veliki deleži TNI v sklopu mednarodne menjave držav so porajali vprašanja koliko in kako vpliva količina TNI ne samo na nacionalna gospodarstva najrazvitejših držav, temveč tudi na uspešnost DVR in nenazadnje tudi na globalno gospodarsko rast. Ponazoritev vpliva TNI na razvoj države gostiteljice dobro ponazarja *Ozawova dinamična paradigma*, skupaj z vplivom vhodnih TNI na preobrazbo domačega gospodarstva in izhodnih TNI na lajšanje naporov pri preobrazbi držav gostiteljic (Svetličič 1996: 238). Ozawa trdi, da TNI pozitivno vplivajo na razvoj gospodarstva države gostiteljice, ker botrujejo spremembam v vzorcih primerjalnih prednosti države. Tako lahko država s TNI pridobi druge primerjalne prednosti, ki ji niso že naravno dane. Posledično imajo TNI po Ozawi pomemben vpliv pri povečanju trgovine neke države (Svetličič 1996: 238–249).

⁸ Japonska je takrat prevzela monopol ZDA v proizvodnji avtomobilov, kar je marsikdo označil za izgubo primerjalne prednosti ZDA na področju avtomobilske industrije.

Ozawino dinamično paradigmo razvoja, ki jo poganjajo TNI, lahko ponazorimo na kitajskem razvoju. Po implementaciji reform od leta 1978 in vse do 90. let prejšnjega stoletja je večanje Kitajskega BDP botrovalo splošno povečanje trgovine z drugimi državami. Po skoku TNI v 90. letih pa je poskočil tudi BDP. Primer ponazarja razlika med gospodarsko rastjo obalnih provinc, v katere se je vlagalo iz tujine in provincami, ki so bile takrat še relativno zaprte tujim neposrednim investicijam. V obalnih provincah so TNI predstavljale 14 odstokov celotnih vlaganj, kar je pognalo rast BDP do visokih 12 odstokov med letoma 1992 in 2000, medtem ko je gospodarstvo v provincah znotraj celine s pomočjo le treh odstotkov TNI raslo najpočasneje – le z 8 odstotki (Fung *et al.* 2002: 11).

2. CENTRI SVETOVNEGA RAZVOJA PO 2. SVETOVNI VOJNI

2.1 RAZVOJ SVETOVNEGA GOSPODARSTVA

Povojno gospodarstvo so zaznamovale hitre in globoke tehnološke spremembe, spremenjeni infrastrukturni pogoji mednarodne menjave in poslovanja nasploh (vse cenejši in hitrejši transport in informacije). Tehnologija je vzpodbudila k bolj pestri in večji ponudbi izdelkov, skokovit razvoj so doživele tudi finančne, poslovne in komunikacijske storitve. Globalizacija je postala eden najpomembnejših aspektov povojne gospodarske ureditve, mednarodno trgovino so uspešno nadgradile TNI in postale glavni motor globalizacije (Svetličič 1996: 51). V naslednjem poglavju se bom posvetil analizi glavnih kazalcev svetovnega gospodarstva – porasta proizvodnje, mednarodne trgovine, mednarodne proizvodnje in TNI – v obdobju od konca 2. sv. vojne vse do danes ter vpliva teh kazalcev na strukturne spremembe v strukturi svetovnega gospodarstva.

Ob koncu 2. svetovne vojne je bilo svetovno gospodarstvo v precejšnjem delu ohromljeno. Edina država, za katero lahko rečemo, da je “pridobila” z vojno, so bile ZDA, ki so postale že leta 1939 največja industrijska proizvajalka na svetu, kot tudi največja vlagateljica v druga gospodarstva. Skupaj s štirimi starimi kolonialnimi silami Zahodne Evrope so ZDA tvorile kar 71 odstotkov svetovne industrijske proizvodnje (Dicken 1999: 21). Po 2. svetovni vojni je bilo uničene večina neameriške industrije, zato je bila za ponoven vzpon potrebna obnova. ZDA so leta 1947 začele z implementacijo Marshallovega načrta – prvo večjo pomočjo v obliki finančnih sredstev in opreme, namenjene tujim državam s sponzorstvom ameriške vlade. Predvideval je za 13 milijard dolarjev sredstev, od česar je bilo več kot 90 odstotkov izdanih v obliki donacij, ne pa posojil z obrestno mero (Zimmerman in Hook 1996: 59). Načrt je bil prvotno ustvarjen z namenom oživiti zdesetkane ameriške zaveznice v Zahodni Evropi in tudi zagotoviti več kot 2 milijardi dolarjev državam v razvoju (DRV) na Bližnjem Vzhodu in v Južni Aziji (Wood 1996).

Pomemben korak v povojni gospodarski in finančni ureditvi ter institucionalizaciji svetovnega gospodarskega reda je bila konferenca v Bretton Woodsu (ZDA), kjer sta bili ustanovljeni

novi mednarodni finančni organizaciji: Mednarodni Denarni Sklad (IMF) in Mednarodna Banka za Obnovo in Razvoj (IBRD)⁹. Namen bretonwoodske ureditve je bil stabilizirati in regulirati svetovne finančne transakcije med narodi na podlagi fiksne mednarodne denarne menjave, v kateri naj bi ameriški dolar igral osrednjo vlogo (Dicken 1998: 22). Na področju mednarodne trgovine je prišlo do ugotovitev, da je prosta trgovina med državami nujna. Praksa izpred vojne (30. leta), konkretnije “beggar-my-neighbour” protekcionistična usmeritev, se je izkazala za nesmiselno. Leta 1947 je bila ustvarjena nova mednarodna institucija za regulacijo mednarodne trgovine – Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT), katerega namen je bil zmanjšati carinske ovire in preprečiti vse ostale načine trgovinske diskriminacije (Dicken 1998: 22).

V okviru GATT so se v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja dvignile državne omejitve glede privatnih finančnih tokov, kasneje v osemdesetih pa še omejitve glede transakcij mednarodne menjave. Vendar usmeritev teh institucionalnih sprememb ni bila vedno linearna in bila zato nasprotju s splošno liberalizacijo svetovne ekonomije (Ikeda 1996: 39).

V obdobju med letom 1945 in 1967/73 so tako ZDA s pomočjo svojih podjetij nedvomno držale primat na svetovnem gospodarskem področju. Ob koncu tega obdobja pa je že prišlo do opaznega zmanjševanja ameriškega deleža v svetovni proizvodnji, za kar je kriva večja konkurenčnost azijskih in evropskih podjetij na svetovnem trgu. Vendar so navkljub premikom nekaterih industrijskih aktivnosti izven ZDA, le-te ostale svetovni vodja na vseh tehnoloških področjih (Ikeda 1996: 38). Tehnološki napredek in razvita infrastruktura sta zagotavljala ZDA vodstvo na proizvodnem področju tudi na prelomu stoletja (tabela 2.1.1).

⁹ Kasneje preimenovana v Svetovno Banko.

Tabela 2.1.1 : Vodilne svetovne proizvajalke (BDP v milijonih mednarodnih Geary-Khamis (G-K) dolarjev iz leta 1990¹⁰) letih 1950 in 2001:

Država	1950	2001
ZDA	1,455,916	7,965,795
Sovjetska Zveza (nekdanja)	510,243	1,343,230
Združeno Kraljestvo	347,850	1,202,074
Nemčija	265,354	1,536,743
Indija	222,222	2,003,193
Italija	164,957	1,101,366
Japonska	160,966	2,624,523
Kanada	102,164	704,594
Brazilija	89,342	990,076
Argentina	85,524	308,510
Kitajska	239,903	4,569,790

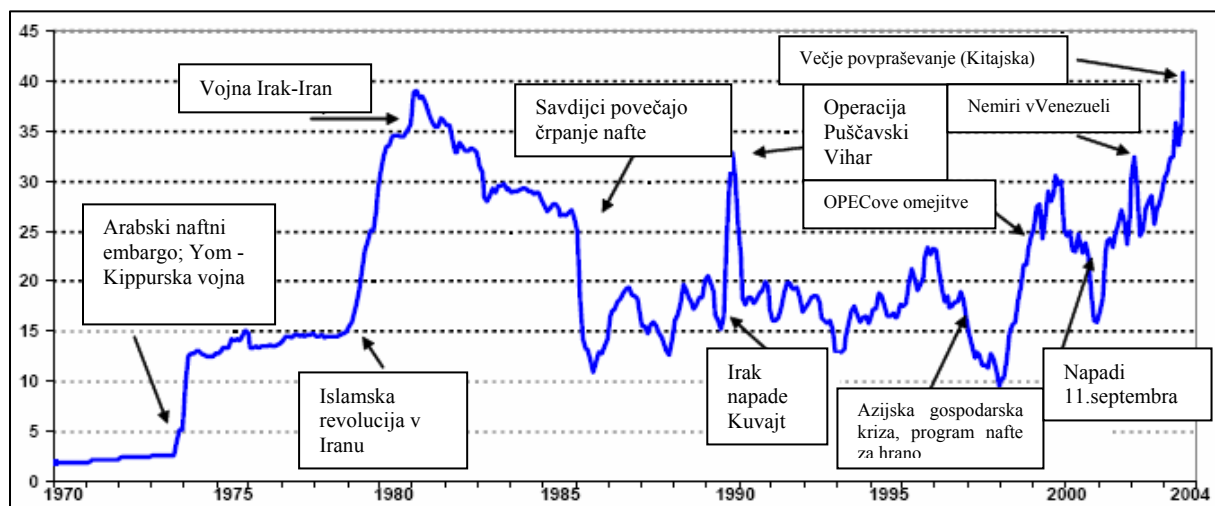
Vir: Povzeto po Maddison (2003: 259).

Svetovna proizvodnja se je v obdobju med letoma 1950 in 2000 povečala za približno osemkrat in sicer iz 5300 milijard G-K dolarjev v letu 1950 na nekaj več kot 36,500 milijard v letu 2000 (Maddison 2003: 233). Vendar, kot je prikazal Maddison, gospodarska rast ni bila enakomerna skozi to obdobje. Zlata doba gospodarske rasti je trajala od leta 1950 do 1973, kateri je sledilo obdobje nižje rasti in povečane inflacije med letoma 1973 in 1987. V tem obdobju se je začela povečevati tudi razlika v gospodarski rasti med državami članicami in nečlanicami Organizacije za gospodarsko sodelovanje ter razvoj (OECD). Razlika med napredkom Kitajske in članicami OECD se je navkljub visoki rasti kitajskega deleža v svetovnem gospodarstvu med letoma 1973 in 1987 povečala (Ikeda 1996: 40–41). Pospeševanje produkcijskih aktivnosti v svetovnem gospodarskem sistemu je spremljala večja integracija omenjenih aktivnosti med gospodinjstvi, vladami in podjetji znotraj ter zunaj meja držav (Ikeda 1996: 42), pa tudi veliko širjenje t.i. primarnih proizvodov, kar je prineslo gospodarski napredek na kmetijski in rudniški dejavnosti. Vzporedno so se razvile tudi izobraževalne dejavnosti in zdravstveni sektor. Največji odmik od uspešnih trendov razvoja tega obdobja je bil ob koncu leta 1967 in pa zopet 1973 ob krizi na Bližnjem vzhodu, t.i.

¹⁰ Geary-Khamisova metoda je združena metoda mednarodnih cen (označujejo relativne vrednosti po kategorijah) in paritete kupne moči držav (PPP) (prikaz relativnih cenovnih stopenj države), predstavljenih kot skupna ocena sistema linearnih enačb (OECD 2006).

OPEC¹¹ov naftni šok, katerega glavna posledica je bil globalni padec ravni zaslужka (Wallerstein 1996: 210). Dramatična rast cen nafte je povzročila rasti cen proizvodnje in s tem pričela zavirati celotno gospodarstvo. Podobne posledice je utrpelo svetovno gospodarstvo konec 70. let ob iranski revoluciji, na začetku 90. let kot posledica krize v Zalivu in ob spremembi režima v Iraku v začetku novega tisočletja. V zadnjem času smo pričali rasti cene nafte tudi zaradi velikega povpraševanja s strani hitro razvijajočih se DVR, na čelu katerih je Kitajska (slika 2.1.1).

Slika 2.1.1 : Kronologija nominalnih cen surove nafte in najpomembnejši elementi vpliva na ceno nafte med leti 1970 in 2004:

Vir: Caruso – EIA (2004).

V splošnih trendih vzpona svetovnega gospodarstva je trgovina igrala najpomembnejšo vlogo, saj se je najbolj povečala trgovina z industrijskimi izdelki, in sicer precej več kot sama industrijska proizvodnja. Med letoma 1963 in 1979 se je izvoz industrijskih izdelkov povečal za 281 odstotkov, medtem ko se je industrijska proizvodnja povečala "le" za 149 odstotkov (Ikeda 1996: 43). Proizvodnja je prišla na svoj račun ob proporcionalnem povečanju izvoza tako v razvitih kot v nerazvitih državah. Razvite države so povečale izvoz industrijskih izdelkov iz 20 odstotkov BDP v letu 1960 na kar 47 odstotkov v letu 1988 (Dicken 1998: 31). Prav tako se je industrijska proizvodnja bolj porazdelila, ali vsaj ni bila več večinska domena razvitih držav, temveč tudi nerazvitih, čeprav v veliko manjšem obsegu. Med letom 1950 in

¹¹ OPEC – Organizacija držav izvoznic nafte.

1995 je delež industrijske proizvodnje razvitih držav padel iz 95 na 80 odstotkov svetovne, v istem obdobju pa se je delež proizvodnje nerazvitih držav početeril (Dicken 1998: 27).

Rast tržnih aktivnosti se je največ pojavljala med državami OECD, medtem ko je bila redistribucija proizvodnih aktivnosti bolj globalno porazdeljena. Kot kažejo podatki v tabeli 2.1.2, je bil izvoz držav OECD tisti motor, ki je poganjal integracijo svetovne ekonomije skozi povojno obdobje. V drugi polovici 20. stoletja pa opazamo padec celotnega izvoza Severne Amerike in porast celotnega izvoza Vzhodne Azije.

Tabela 2.1.2 : Delež izvoza skupin držav (skupno 32 držav) v celotnem svetovnem izvozu v letih 1950, 1973 in 1986 (v odstotkih):

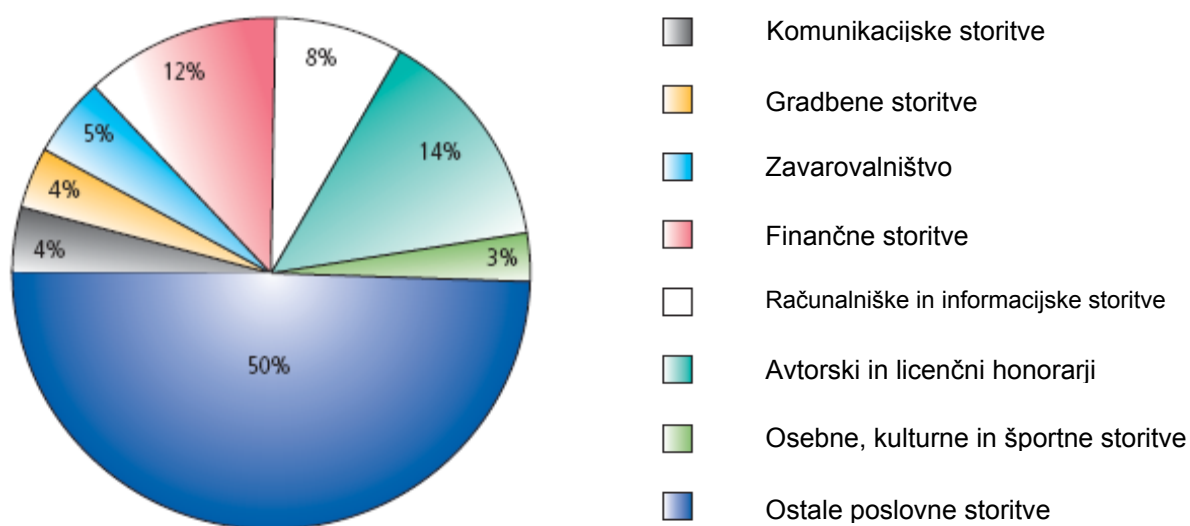
	1950	1973	1986
OECD države	79,5	86,4	82,4
Azijske DVR	7,9	5,4	8,6
Latinsko-ameriške države	8,8	3,4	3,3
Sovjetska zveza	4,0	4,7	5,7
Ameriške države	38,7	25,2	21,2
Evropa	47,7	59,0	56,6
Vzhodna Azija	6,5	12,7	20,1
Južna Azija	3,4	0,9	0,8
Oceanija	3,7	2,1	1,3

Vir: Povzeto po Ikeda (1996: 71).

Pomemben porast v povojnem obdobju je doživel tudi sektor storitev, ki so postale nekakšen nadomestek za motorje gospodarske rasti iz prejšnjih obdobj. Ko so ZDA izgubile svojo nadvlado v proizvodnji in trgovini v 70. letih prejšnjega stoletja, so najpomembnejši elementi storitvenega sektorja, kot so bančništvo, finančne storitve, poslovne storitve, transport in telekomunikacije postale najpomembnejše področje operiranja ameriških MNP na tujem (Ikeda 1996: 58). Danes storitve predstavljajo levji delež pri svetovni gospodarski rasti in vse kaže, da bo tako tudi v prihodnje. Porast razvoja informacijskih storitev, kot so mobilna telefonija, internet in računalniške storitve nasploh. Največ k izvozu posameznih storitvenih

dejavnosti pripomorejo finančne storitve, avtorski in licenčni honorarji ter informacijske storitve, ki skupaj predstavljajo okrog 34 odstotkov celotnega izvoza storitev (Slika 2.1.2).

Slika 2.1.2: Svetovni izvoz storitev glede na njihovo vrsto leta 2004:

Vir: WTO (2007a: 81).

V zgodnjih povojnih letih se je v kot posledica ameriške pomoči in udejanjanja Marshallovega plana v Evropi pojavila večja vloga ameriških izhodnih TNI. Po razpadu Bretton-Woodskega sistema in vzniku vrste gospodarskih kriz v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja se je pojavljalo omejevanje TNI zaradi naraščajoče inflacije, trgovinskega protekcionizma in dolga DVR. Temu je konec naredil pojav večih institucij na regionalnih področjih (Evropski skupni trg, Severnoameriški sporazum o prosti trgovini – NAFTA), kot tudi Urugvajski krog v okviru GATT-a, ki se je končal leta 1994 (Brewer in Young 1998: 44, 46). Internacionalizacija gospodarstva v okviru TNI je bila najmočnejša med industrijami razvitih držav, kot lahko razberemo iz tabele 2.1.3. V letu 1980 je bila četrтина vseh TNI usmerjena v DVR, vendar na začetku 90. let prejšnjega stoletja lahko opazimo porast izhodnih TNI tudi iz DRV, še posebno iz držav Vzhodne Azije (Jepma *et al.* 1996: 100). Azija je skupaj z Oceanijo doživela v zadnjem obdobju (2003–2005) pravcati preporod pri vhodnih in izhodnih TNI, kar se pozna tudi pri zmanjšanem deležu razvitih držav. Najpomembnejši

dejavniki dviganja količine FDI neke države so multinacionalna podjetja¹² (MNP), ki dominirajo svetovni trgovini in investicijskim dejavnikom.

Tabela 2.1.3: Razdelitev vhodnih in izhodnih TNI (v odstotnem deležu celotnih svetovnih TNI) med leti 1980 in 2005:

Regija	Vhodne				Izhodne			
	1978-1980	1988-1990	1998-2000	2003-2005	1978-1980	1988-1990	1998-2000	2003-2005
Razvite države	79.7	82.5	77.3	59.4	97.0	93.1	90.4	85.8
EU	39.1	40.3	46.0	40.7	44.8	50.6	64.4	54.6
Japonska	0.4	0.04	0.8	0.8	4.9	19.7	2.6	4.9
ZDA	23.8	31.5	24.0	12.6	39.7	13.6	15.9	15.7
DVR	20.3	17.5	21.7	35.9	3.0	6.9	9.4	12.3
Afrika	2.0	1.9	1.0	3.0	1.0	0.4	0.2	0.2
Latinska Amerika	13.0	5.0	9.7	11.5	1.1	1.0	4.1	3.5
Azija in Oceanija	5.3	10.5	11.0	21.4	0.9	5.6	5.1	8.6
Z Azija	-1.6	0.3	0.3	3.0	0.3	0.5	0.1	1.0
J, V in JV Azija	6.7	10.0	10.7	18.4	0.6	5.1	5.0	7.7
JV Evropa in CIS	0.02	0.02	0.9	4.7	/	0.01	0.2	1.8
<i>SVET</i>	100	100	100	100	100	100	100	100

Vir: UNCTAD (2006: 7).

Ko raziskujemo socialno in gospodarsko pomembnost fenomena MNE, ne moremo spregledati velikanske rasti teh podjetij in njihov delež v svetovnem gospodarstvu ter trgovini. Raziskovalci Organizacije Združenih Narodov (OZN) so izračunali, da je obstajalo na začetku 90. let vsaj 35,000 MNE, katere so nadzorovale še vsaj 170,000 hčerinskih podjetij. Velikanski obseg poslovanja nakazuje tudi količina premoženja, s katerim so leta 1990 upravljala MNE, in sicer s 3,100 milijardami dolarjev. Prvih sto največjih multinacionalnih

¹² Hood, Young in Dunning definirajo MNE kot podjetje, ki ima v lasti (v celoti ali deloma), nadzoruje in upravlja aktivnosti dodanih vrednosti v več kot eni državi. V sklopu teh aktivnosti se to podjetje vklopi v proizvodnjo in/ali storitvene dejavnosti preko svojih nacionalnih meja in jih financira s TNI (Brewer in Young 1998: 11).

podjetij je tako leta 1990 upravljalo s kar šestino svetovnega premoženja, prvih tristo pa s kar četrtno (Jepma *et al.* 1996: 105, 106).

Na prehodu v novo tisočletje se nadaljuje hitri vzpon globalnih TNI in s tem povečuje vlogo v mednarodni proizvodnji ter svetovnem gospodarstvu. V letu 2000 se je obseg TNI povečal za 18 odstotkov, kar je hitreje od kateregakoli agregata svetovne proizvodnje in je že dosegel rekord s 1,300 milijardami ameriških dolarjev. Svetovno ekspanzijo investicijskih tokov poganja več kot 60,000 MNE z več kot 800,000 izpostavami na tujem. Triada držav – Japonska, ZDA in Evropska unija (EU) je dolgo bila glavna proizvajalka in sprejemnica TNI. Med letoma 1998 in 2000 so te tri države ustvarile okrog 85 odstotkov globalnih TNI in sprejele več kot tri četrtine vseh tokov TNI navznoter. Če primerjamo zdajšnje mednarodne investicijske tokove s tistimi v 80. letih prejšnjega stoletja, se je povečal delež tokov TNI v države omenjene Triade, medtem ko se je zmanjšal delež TNI tokov iz njih (UNCTAD 2001: 5). Največje sprejemnice TNI ostajajo države v razvoju saj sprejemajo več kot tri četrtine vseh globalnih gospodarskih tokov navznoter (UNCTAD 2001: xiii). Kot vidimo v tabeli 2.1.4, je med DVR največja sprejemnica Kitajska, sledi ji Hong Kong (prav tako Kitajska), na tretjem mestu jima sledi Brazilija. Globalno gledano vodstvo kot sprejemnica TNI držijo ZDA, sledi ji Velika Britanija na tretjem mestu pa je Kitajska (UNCTAD 2005: xix).

Tabela 2.1.4. : Delež največjih sprejemnic tokov TNI med DVR v letu 2000

<i>Gospodarstvo</i>	2000
Kitajska	19,2
Hong Kong (Kitajska)	16,0
Brazilija	14,4
Argentina	6,5
Meksiko	5,6
Republika Koreja	4,0
Singapur	3,1
Bermuda	2,8
Čile	2,7
Kajmanski otoki	2,4
<i>Skupno</i>	76,7

Vir: UNCTAD (2001: 52).

2.2. RAZVOJ GOSPODARSTVA LR KITAJSKE

Gospodarstvo ene največjih držav na svetu je v preteklem stoletju doživelo velike premike, ki so izhajali iz prav tako burnih političnih dogajanj v celotni regiji. Kitajska velikanska zapuščina iz preteklosti je pomagala ustvarjati kitajsko moderno zgodovino. Vendar navkljub svoji nadvladi v Aziji in mnogoterim tehnološkim napredkom je razvoj Kitajske med leti 1820 in 1950 stagniral. Čeprav je bila njena ekonomija večja od marsikatere v Evropi, so zaradi različnih kulturnih, ideoloških in političnih in geografskih razlogov Kitajci zamudili vlak industrijske revolucije in kapitalizma. Prav tako niso izkoristili svoje dolge obale in pa morske odprtosti za osvajanje in odkrivanje novih ozemelj (Chan 1990: 14). Vendar so njena velikost, naravno bogastvo in produktivnost vseeno postavljali Kitajsko v sam vrh svetovnih gospodarskih sil 19. stoletja. Kot pravi Maddison (2003: 117), je do leta 1820 Kitajsko reševala visoka rast prebivalstva in ji s tem omogočala, da je vzdrževala visoko gospodarsko rast, vendar na račun nizkega bruto domačega proizvoda (BDP) na prebivalca. Leta 1820 je imela Kitajska kar za 30 odstotkov višji BDP, kot vsa Zahodna Evropa in njene prekomorske veje¹³ sledile so ji Indija, Francija in Britanija (Chaocheng in Yinping 2005: 151). Med letom 1840 in začetkom 2. svetovne vojne se je kitajska ekonomija sesuvala sama vase, BDP na prebivalca je padel na manj kot tri četrtine tistega iz leta 1820, kar je pomenilo tudi velikanski padec realnega BDP v primerjavi za Zahodno Evropo in njenimi prekomorskimi vejami, ki je znašal samo dvanajstino zahodnovropskega. Vzroki padca rasti med letom 1820 in drugo svetovno vojno ležijo predvsem v kolonializmu proste trgovine, ki ga je večinoma izvajala Velika Britanija (1842 so Britanci zavzeli Hong Kong in se leta 1898 obvezali, da ga bodo predali nazaj Kitajski čez natanko 100 let), vojne in Japonsko zavzetje nekaterih kitajskih teritorijev (Maddison 2001: 118).

V naslednjih podpoglavjih bom poskušal razložiti pomen poveljne politične gospodarske ureditve za kitajsko gospodarstvo in razvoj, kronološki potek gospodarskih dejavnikov v sosledju s političnimi odločitvami, plansko gospodarstvo z avtarkijo in delno transformacijo le-tega v združitev nasprotujočih si ideologij v sistem, kakršnemu smo na Kitajskem priča še danes.

¹³ Maddison (2003: 71) za prekomorske veje zahodno-evropskih držav (*Western Offshoots*) označuje Avstralijo, Kanado, Novo Zelandijo in Združene države Amerike.

2.2.1 Povojno plansko gospodarstvo in avtarkija

Ko je bila leta 1949 pod vodstvom voditelja kitajskih komunistov Mao Zedonga ustanovljena Ljudska Republika Kitajska, so kitajsko gospodarstvo prevevali problemi z razsuto infrastrukturo iz preteklih vojn in z inflacijo. Prva skrb nove državne uprave je bila utrditev vlade, ponovna vzpostavitev javnega reda in zmanjšanje razširjene brezposelnosti ter lakote v sklopu socialistične miselnosti. Mao Zedong je že leta 1926 izrazil svoje videnje kitajske povojne gospodarsko-ideološke ureditve v zanikanju nekaterih zgodovinskih družbenih slojev.

V ekonomsko-nazadnjaški in polkolonializirani Kitajski sta posestniški in kompradorni¹⁴ razred popolna priveska mednarodne buržuazije in za ceno svojega preživetja in rasti odvisna od imperializma (Hartfield 2004: 202).

Večina teh »problemov« je bilo rešenih do leta 1952, ko so se Kitajci odločili prevzeti Sovjetski model centralnega planiranja gospodarstva. Zmanjšali so državno vlaganje v kmetijstvo in uvedli prvi petletni plan hitre izgradnje težke industrije s poudarkom na vojaški industriji za obrambo države. Velik del infrastrukture je bil uvožen iz Sovjetske zveze in sestavljen s pomočjo sovjetskih strokovnjakov (Todaro 2000: 252). Tri leta ponovne vzpostavitve gospodarstva (1949–53) so prinesla dvig kmetijske proizvodnje za 48,5 odstotkov, (povprečno 14,1 odstotka na leto) in dvig industrijske proizvodnje za kar 145 odstotkov (povprečno 34,8 odstokov na leto). To obdobje je predvsem zaznamovala povojna izgradnja infrastrukture, zato tudi tako visoka rast na gospodarskem področju (Muqiao 1981: 8).

Po sovjetskem vzoru prevzeti petletni plan gospodarstva se je pričel leta 1953 z zagonom 156-ih večjih gradbenih projektov, večinoma usmerjenih v težko industrijo, financiranih s strani

¹⁴ Beseda komprador (ang. *comprador*) izvira iz portugalsčine in v neposrednem prevodu pomeni »trgovec« (kit. *mai ban*). Kompradorji so v času kolonializma opravljali trgovsko funkcijo posrednika med tujimi trgovskimi monopolisti in domačimi trgovci. Kasneje (v 19. st.) je veliko kompradorjev pridobilo dovolj znanja, da so odprli svoja podjetja in začeli poslovati enakovredno tujcem. Med vojno med Kuomintangom in Maovimi socialisti ter ob zmagi slednjih so kompradorji padli v nemilost kot desničarji in kapitalistični imperialisti. Umaknili so se v Hongkong in še nekatere ostale dele JV Azije, kjer so postali pomemben trgovski in bankirski del Kitajske diaspore (Hartfield 2004).

kmečkega prebivalstva¹⁵. Ob ustanovitvi LR Kitajske je kmečko prebivalstvo predstavljalo okrog 90 odstotkov prebivalstva z zelo nizkim življenjskim standardom. Za zadostitev potreb po delovni sili v težki industriji je Mao Zedong pričel s prestrukturiranjem kmečke delovne sile v težko industrijo, kar je povzročilo padec rasti agrarne proizvodnje v letu 1956. S projektom *Velikega skoka naprej*¹⁶ (1958) je Kitajska *paradoksalno*, glede na ekonomske zakone, gospodarsko stanje še bolj zaostila, kar je povzročilo drastični padec kmetijske proizvodnje (Muqiao 1981: 10). To skrajno nenavadno dejanje je bilo po Maovem prepričanju dejanje proizvodnega napredka in uresničitve utopične ideologije, ki naj bi spodbudila družbeno, socialno in ekonomsko spremembo Kitajske kot večinoma agrarne države v moderno socialistično industrijsko velesilo. Projekt naj bi bil v tem kontekstu odgovor na zgodnjo industrializacijo kitajske proizvodnje (Meisner 1986: 204). Katastrofalne posledice projekta so bile vidne šele v kasnejših letih, ko je postalo znano, da je zaradi lakote na Kitajskem med letoma 1959 in 1961 umrlo med 10 in 20 milijonov ljudi, ki je pestila ruralno prebivalstvo še globoko v 70. leta, mednarodni ugled Kitajske pa se je zelo poslabšal in pripeljal tudi do ohladitve odnosov s Sovjetsko zvezo (Meisner 1986: 251).

Vendar to ni bil edini dejavnik osamitve in ekonomske introvertiranosti. Komunistične institucije so izoblikovale nekakšen zid, ki naj bi »obvaroval« kitajsko gospodarstvo pred trendi in njihovimi vplivi svetovnega gospodarstva. Državno vodstvo je določilo cene uvoznih artiklov (povečini industrijske opreme) in skoraj popolnoma preprečilo stike z zunanjimi tržnimi cenami blaga in storitev. Vzporedno so bili prepovedani kakršnikoli dejavniki ali subjekti, ki bi lahko delovali v korist izvoza in uvoza brez nadzora centralne oblasti (Shirk 1996: 188). Največje pridobitnice v času uvoznega nadomeščanja so bile posamezne panoge znotraj težke industrije, notranje kitajske province, vojska in centralne agencije političnega ter ekonomskega nadzora. Delež kmečkega prebivalstva, odrezanega od zunanjih cenovnih trendov, kateri bi kmetom omogočili normalen dvig dohodka in preživetja, je znašal kar 80 odstotkov. Lahki industriji in malo bolj naprednim obalnim regijam je bilo preprečeno izkoristiti mednarodno primerjalno prednost dobro izobražene in številčne delovne sile ter povečati raven dohodka, kajti popolnoma so bile odrezane od svetovnih izvoznih trgov. Javna administracija pa je potrošnikom na deželi in v mestih preprečevala dostop tako do tujih kot tudi do kvalitetnejših domačih potrošnih izdelkov (*ibid.*).

¹⁵ Država je kupovala od kmetov surovine po zelo nizkih cenah in jim tekstil ter ostale končne izdelke prodajala po relativno visokih cenah (Muqiao 1981: 8–9).

¹⁶ ang. *The Great Leap Forward* .

Po fiasku Velikega skoka naprej se je socialno stanje umirilo in tudi Mao je moral priznati, da Kitajska ne more doseči ravni razvitosti Zahoda, kot je to napovedal leta 1958 (Meisner 1986: 286). Posledice velikega skoka je centralna oblast reševala s ponovnim prestrukturiranjem v obratno smer – veliko tovarniških delavcev, meščanov so aktivirali v kmetijsko proizvodnjo, izboljšali transport in distribucijo hrane ter vse to postavili pod upravo centralne partijske oblasti (Meisner 1986: 275).

Kulturna revolucija, ki se je začela leta 1966, je prinesla večje ugodnosti (čeprav ne ekonomske) kmetom in pa tudi urbanim delavcem, ki so bili udejstvovani v revoluciji. Vendar je med ekonomskimi cilji revolucije potrebno izpostaviti izgradnjo industrijskih podjetij na deželi in s tem pospešitev ruralne industrializacije¹⁷ ob pomoči mest. Program ruralne industrializacije je bil del Maove ideje zmanjševanja prepada med mesti in podeželjem ter povečati lokalno socio-ekonomsko samozadostnost (Meisner 1986: 377).

Z Maovo smrtjo leta 1976 se je končalo obdobje ne tako uspešnega socializma, kot gospodarske modernizacije, navkljub nekaterim radikalnim ukrepom. Modernizacija je prinesla povečanje industrijske proizvodnje za kar 83-krat in proizvodnje težke industrije za 90-krat. Hong in Shanqing v svoji knjigi *Študije Problemov v Kitajski Ekonomski Strukturi* navajata, da je med leti 1950 in 1977 industrijska proizvodnja zrasla povprečno za 13,5 odstotkov na leto, kar je največja vrednost med razvitimi in nerazvitimi državami ter najhitrejšo industrializacijsko obdobje v celotni zgodovini narodov (Meisner 1986: 436, 437). Industrializacija je prinesla tudi pomembne socialne spremembe, saj se je v istem obdobju število ljudi, živečih v mestih, povečalo za 15 milijonov, število znanstvenikov pa se je povečalo za skoraj 100-krat. Vendar je kasnejši vpogled v razvoj pokazal tudi slabe in zelo katastrofalne podatke. Kot sem že omenil, je zaradi lakote umrlo veliko število ljudi, kar je vsekakor posledica zaviranja rasti kmetijske proizvodnje, katera je v obdobju med 1950 in 1977 zrasla za samo 2,3 odstotka in komaj držala ritem z rastjo prebivalstva, ki je znašala 2 odstotka v istem obdobju (Meisner 1986: 437).

¹⁷ Ruralna industrializacija je bila predstavljena tudi kot eden izmed ciljev Velikega skoka, vendar je zaradi gospodarskega propadanja stagnirala, zato jo je Mao ponovno oživil ob vzklitju kulturne revolucije (Meisner 1986: 376).

Trendi sprostitve svetovnega trga proizvodov, trgov proizvodnih faktorjev in povečano globalno trgovanje v 70. letih prejšnjega stoletja je povzročilo dvig kitajskih oportunitetnih stroškov zaradi avtarktičnosti, v katero jih je pahnil radikalni socializem. Politična ohladitev odnosov s Sovjetsko zvezo na eni strani je na presenetljivo drugi strani privedla do odprtja diplomatske korespondence med ZDA in Kitajsko (1971) in s tem dejanjem so kitajske elite dobile tudi možnost videti, kako se živi in deluje v drugih državah. Šok ob velikanskem napredku nekaterih držav vzhodne Azije je mnogim kitajskim funkcionarjem ob obisku sosednjih uspešnih demokracij dal vedeti, da so potrebne spremembe (Shirk 1996). Maov naslednik Hua Guofeng je sicer malce odprl Kitajsko¹⁸ gospodarstvo navzven, vendar je uporabljal enak ideološki besednjak o množični delovni mobilizaciji Kitajcev, poznan že iz prejšnjih revolucij. Ob porastu svetovnih cen nafte je predstavil idejo o velikem povečanju kitajskega izvoza nafte v okviru optimističnih napovedi naftnih rezerv, ki pa niso imele realne podlage. Leta 1978 so se naftne rezerve začele drastično manjšati in Kitajci so začeli ugotavljati, da ne bodo mogli uveljaviti širokopoteznih načrtov za razvoj težke industrije, kot je napačno predvidel Hua (Shirk 1996). Deng Xiaoping je izkoristil gospodarsko krizo in prevzel oblast, ter s svojo bolj liberalno miselnostjo odprl pot gospodarskim reformam in splošnemu razvoju.

2.2.2 Gospodarske reforme in gradualizem

Kitajska je z ekonomskimi reformami stopila na novo gospodarsko raven. Odpor globalizaciji in zaprtost meja pred zunanjim gospodarskim dogajanjem se je z ekonomskimi reformami začel postopoma zmanjševati in proti novi tako politični, kot predvsem ekonomski ureditvi je bila odprta. Kot začetek reform štejemo zasedanje tretjega plenuma enajste konference kitajske komunistične partije v decembru 1978, katere glavni dosežek je bil prehod iz *razrednega boja v gospodarski razvoj* (Quian 1999: 4). Že v prejšnjem poglavju omenjeno nasprotovanje Deng Xiaopinga Hua Gaofengu je pomenilo prehod iz dogmatizma v pragmatizem¹⁹ in je poznano kot prvi val »kitajske emancipacije razuma« (Quian 1999: 4). Kitajski politični vrh in ostale elite so na preteklih napakah ter kontrastu med Kitajsko in

¹⁸ Prevzel je ideje Deng Xiaopinga, sekretarja komunistične partije in kasnejšega kitajskega vodje, da se mora Kitajska ekonomsko odpreti, ker je to ključno za njeno varnost in blaginjo (Shirk 1996: 193).

¹⁹ Znan je Dengov slogan iz zasedanja : »Praksa je edini sodnik resnice!« (Quian, 1999: 4).

»azijskimi tigri« ter drugimi uspešnimi državami iz regije naučili, da ni druge racionalnejše možnosti kot da državo odvedejo v spremembe.

Kot pomemben aspekt politike odpiranja (*open-up policy*) naj bi trgovanje s tujino igralo aktivno vlogo v celotnem gospodarstvu, zato so reforme v zunanji sektor zelo pomemben del v celotnih gospodarskih reformah. Kitajski izvoz je igral precej večjo vlogo pri visoki gospodarski rasti, kot bi jo sicer, ker je na Kitajskem veliko presežne delovne sile v kmetijskem sektorju. Z razvojem trgovine se je velik del kmetijske delovne sile prestrukturiral v izvozne in ostale sektorje (Xiangshuo 2004: 144, 145). Skupaj z decentralizacijo nadzora je centralna oblast (natančneje Kitajski državni svet) podelil pravice do gospodarske avtonomije na področju mednarodne trgovine provincam Guangdong in Fujian ter v letu 1980 določil štiri posebna gospodarska območja (PGO) v Shenzhen, Zhuhai, Shantou in Xiamenu (Fung *et al.* 2002: 3). Tem območjem so bile dodeljene večje pravice pri poslovanju s tujino, možnost uveljavitve vhodnih in izhodnih TNI ter državne subvencije. Xiangshuo (2004: 407) deli tržne reforme z začetkom leta 1979 na tri faze:

- Prva faza: 1979 - eksperimentalna z implementacijo decentralizacije administrativnega nadzora nad trgovino. Najpomembnejša je bila sprememba mandatornega sistema planiranja v skupek nadzora, vodenja in tržnih mehanizmov. Pred letom 1979 je država nadzorovala več kot 3000 proizvodov, namenjenih izvozu, po omenjenem letu pa le 100 kategorij proizvodov s kvantitativnimi cilji izvoza. Pomembna sprememba z nastopom reform je bilo tudi večje število v uvoz in izvoz usmerjenih podjetij, poleg tega pa so province in ministrstva dobili možnost vzpostavitve svojih tuje naravnanih podjetij. Vendar sta bila uvoz in izvoz še vedno v veliki meri pod državnim administrativnim nadzorom, kar je podjetjem v sodelovanju s tujino jemalo precej avtonomije in poslovne svobode. Zato se je centralna oblast leta 1988 odločila, da razširi reformo upravljanja z zunanjo trgovino.
- Medtem ko je reforma v prvi fazi izvedla decentralizacijo pravic do trgovanja s centralne oblasti na lokalne vlade, je v drugi fazi (1988–1991) oblast dala višjo avtonomijo podjetjem pri sklepanju poslov s tujino. S sprejetjem individualnih pogodb med državo in podjetji so se podjetja zavezala, da bodo povrnili prihranke v tuji valuti nazaj državi, le-ta pa bo v domači valuti krila izgubo pri izvozu. Gospodarsko

planiranje je bilo v tej fazi skoraj izničeno²⁰. Uvedene so bile carine in licence na zunanjo trgovino, vendar ti ukrepi niso razumljeni kot povečanje tržnih omejitev; večina carinskih olajšav in zmanjševanj se je navezovalo na uvoz tistega blaga in surovin, ki je bilo predvideno v proizvodnji končnih izdelkov, namenjenih za izvoz. Omenjeni uvoz blaga in surovin pa je predstavljal velik delež uvoza.

- Za obdobje po letu 1991 je značilno izdatno zmanjševanje tržnih omejitev (carin in licenc). Natančneje, po letu 1992 so se omejitve vsako leto opazno zmanjševale; do leta 2000 se je povprečna carinska stopnja zmanjšala na 15 odstotkov, licence za uvozne artikle pa so bile v veliki meri izločene. Leta 1994 je bila vpeljana nova, še bolj liberalna zakonodaja, naklonjena uvozu in izvozu. Od takrat je večina zakonov, regulacij, metod in ukrepov javno naznanjena, kar omogoča večjo transparentno kitajske mednarodne trgovine.

Kot vidi kitajske gospodarske reforme Vladimir Portyakov (2004: 358), le-te zaznamuje gradualizem in v tem naj bi bil njihov največji uspeh. Gradualizem je zaznamoval dvonačinski (ang. *dual track*) sistem uvajanja reform; dvonačinskost pomeni počasno in previdno uveljavitev obeh ekonomskih sistemov: še ne popolnoma opuščenega planskega gospodarstva in njegovega vzhajajočega tržnega nasprotja. Centralna oblast je vzponu tržnega sistema vzporedno dodala postopno zniževanje lastnosti planskega gospodarstva, in sicer z zamenjavo centralne distribucije materialnih dobrin s prakso pridobivanja dobrin na trgu kapitala in blaga, ki se je počasi začel oblikovati. Istočasno se je večinsko državno lastništvo začelo nadomeščati s privatnim, fiksne ali s strani države regulirane cene pa so pričele nadomeščati cene na prostem trgu (Portyakov 2004: 358).

Veliko ekonomistov tudi trdi, da je izboljšanje produktivnosti eden tistih pomembnih dejavnikov, ki izboljšujejo kitajsko gospodarsko rast. Izboljšanje produktivnosti je bilo v veliki meri posledica realokacije resursov v bolj produktivne dejavnosti in sektorje (kot sta poleg trgovine še kmetijstvo in storitve), katere pa je v prejšnjem planskem gospodarstvu nadzorovala država. Dober primer so kmetijske reforme v sklopu gospodarskih reform, ki so pospešile proizvodnjo z dovoljenjem delavcem, da se zaposlijo v dejavnostih z večjo

²⁰ V prvi četrtini leta 1992 je bilo samo 15 odstotkov izvoza in 18, 5 odstotkov uvoza podvrženo mandatornemu planiranju (Xiangshuo 2004: 409), katero je definiralo kitajsko gospodarstvo v dobi po vzpostavitvi LR Kitajske.

proizvodno vrednostjo. Dodatno so k boljši učinkovitosti pripomogle nove tehnologije in procesi dela, ki so jih na Kitajsko s sabo prinesle TNI (Morrison 2006: 7). Učinkovitost proizvodnje, uporaba novih tehnologij in vpliv reform se kaže v vsesplošnem povečanju izvoza med leti 1980 in 2002, še posebno pa se je povečal izvoz industrijskih izdelkov in njegov delež v celotnem izvozu Kitajske.

Na koncu 70. let prejšnjega stoletja je kitajska vlada sledila k izvozu in k navzven usmerjenim strategijam ter začela boljše uveljavljati svoje primerjalne prednosti. Z izkoriščanjem živahnih aktivnosti na področju TNI je lahko uresničila svojo potencialno konkurenčnost pri delovno intenzivni proizvodnji (Yue 2002: 8). V 90. letih prejšnjega stoletja se je zato ob porastu TNI na Kitajsko in povečanju izvoza utrdila primerjalna prednost Kitajske v delovno intenzivnih panogah. V primerjavi z ZDA ima Kitajska primerjalne prednosti na področju dela, vendar ne na področjih naravnih virov in kapitala, enako velja tudi za Zahodno Evropo. V primerjavi z Japonsko Kitajska prednjači tako v delu, kot v naravnih virih, vendar ne v primeru kapitala (glej Yue 2002: 9). Razlike med primerjalnimi prednostmi se pojavljajo tudi znotraj Kitajske, kot razlike primerjalnih prednosti med regijami. Med najbolj konkurenčne na področju delovno intenzivnih produktov se uvrščajo obalne province, pri izvozu prednjačijo s kemičnimi izdelki, medtem ko province v notranjosti izvažajo tehnologije in kapital, za katere pa, kot pravi Yue (2002: 19), nimajo niti absolutne niti primerjalne prednosti glede na druge. Velike razlike v vzorcu izvoza med obalnimi in notranjimi provincami se tako deloma kažejo tudi na ravni rasti BDP (dohodka) med omenjenima dvema regijama.

Hinloopen in Marrewijk (2004) sta s pomočjo različnih metodoloških izračunov analizirala primerjalne prednosti Kitajske, Tajvana in Hongkonga. Kitajska primerjalna prednost delovno intenzivnih panog je narasla po letu 1986, medtem ko je omenjena prednost pri Tajvanu in Hongkongu upadla. Pri Kitajski je bil razvoj izvoza tehnološko intenzivnih panog do leta 1986 stabilen, nato pa se je začel povečevati zaradi povečevanja dotoka znanja preko TNI. Na sektorski ravni je Kitajska primerjalna prednost na področju primarnih proizvodov (npr. svila, čaj, zelenjava, kasneje jajca, riž in premog) v primerjavi s Hongkongom in Tajvanom postopoma začela upadati, na drugi strani pa se je začela večati prednost na delovno intenzivnih področjih, kot so tekstilna industrija, lončarstvo, otroške igrače in obutev, potem proizvodnja naravnih surovin, kot so železo, jeklo in cink, nazadnje pa tudi delovno-kapitalsko intenzivna proizvodnja (radijski aparati, orodja in jedilni pribor, industrija

prikolic). Izračuni so tudi pokazali, da je Kitajska sektorsko manj specializirana za izvoz kot ostali dve gospodarstvi (Hinloopen in Marrewijk 2004: 39–42).

Tabela 2.2.2.1 : Struktura kitajskega izvoza med letoma 1980 in 2002:

<i>Leto</i>	<i>Celoten izvoz (100 mio. \$)</i>	<i>Primarno blago (100 mio.\$)</i>	<i>Industrijski izdelki (100 mio. \$)</i>	<i>Delež izvoza industrijskih izdelkov (v odstotkih)</i>
1980	181,19	91,41	90,05	49,7
1985	273,50	138,28	135,22	49,4
1986	309,42	117,72	196,70	63,6
1990	620,19	158,86	462,05	74,4
1995	1.487,80	214,85	1.272,95	85,6
2000	2.492,03	254,60	2.237,43	89,8
2002	3.255,70	284,80	2.970,80	91,2

Vir: Xiangshuo (2004: 412) po China Statistical Yearbook 2000 in kitajskem Ministrstvu za trgovino.

V 80. in 90. letih prejšnjega stoletja je Kitajska povečini izvažala oblačila, obutev in ostale lahke proizvode ter gorivo. Od takrat se je delež kitajskega izvoza v svetovnem izvozu izdelkov močno povečal v skoraj vseh kategorijah s poudarkom na zelo hitri rasti na področju pisarniške opreme, telekomunikacij, potovalne opreme, pohištva in industrijske oskrbe. V tem obdobju smo bili (kot tudi kaže tabela 2.2.2.1) priča zelo počasnemu naraščanju izvoza primarnih proizvodov (IMF 2004: 84). Kitajska je postala velik, če že ne velikanski in največji dobavitelj potrošnih in ostalih izdelkov na svetovni trg, kar dokazujejo posamezni primeri poslovanja z nekaterimi največjimi podjetji na svetu.

Največji izvozniki na Kitajsko v letu 2004 so bili Evropska unija (EU), ZDA, Japonska, Hongkong in države ASEAN²¹. Kitajski največji izvozni trgi so ZDA, Hongkong in EU, medtem ko so največji viri za kitajske izdelke Japonska, EU in Tajvan (ZDA so na šestem mestu) (Tabela 2.2.2.2).

²¹ Zveza narodov jugovzhodne Azije – Indonezije, Malezije, Filipinov, Singapurja, Tajske, Bruneja, Kambodže, Laosa, Mjanmarja in Vietnama.

Tabela 2.2.2.2 : Največji kitajski zunanjetrgovinski partnerji leta 2004 (v milijonih dolarjev):

<i>Država</i>	Skupna trgovina	Kitajski izvoz	Kitajski uvoz	Kitajska trgovinska Bilanca	Trgovinska bilanca partnerja
EU	177,3	95,9	63,4	32,5	- 90,7
ZDA	169,7	125,0	44,7	80,3	- 162,0
Japonska	167,9	73,5	94,4	- 20,9	- 20,5
Hongkong	112,7	100,9	11,8	89,1	- 3,9
ASEAN	105,9	42,9	63,0	- 20,1	/

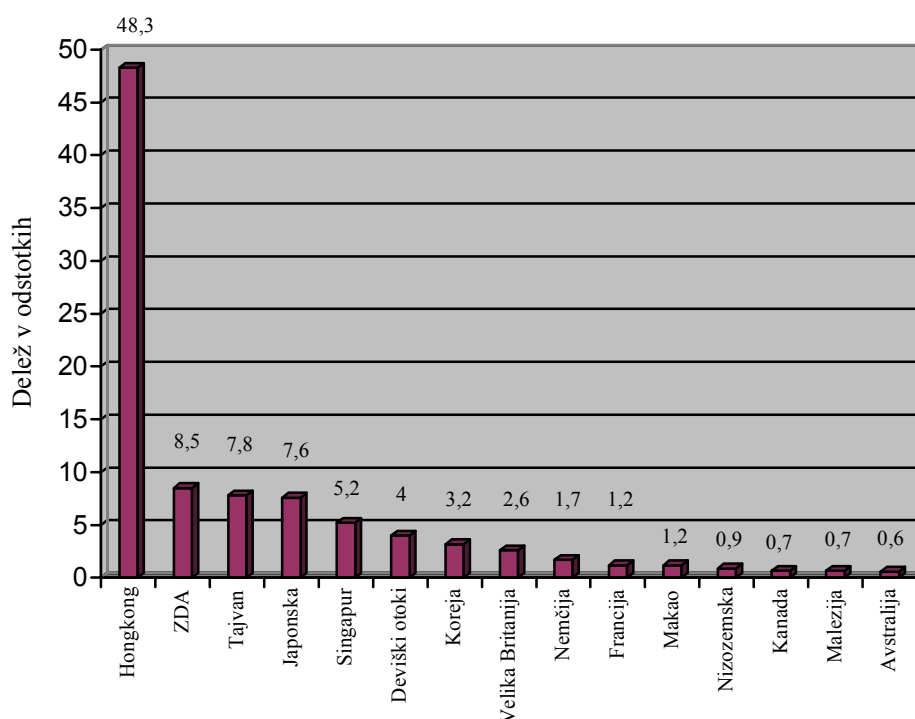
Vir: Kitajski uradni podatki v Morrison (2006: 12).

Naslednji pomemben steber reform, postavljen v času po letu 1978, so bile in še zmeraj so TNI. Centralna vlada je postopoma liberalizirala zakonske omejitve za tuje investicije v vedenju, da bo kasneje požela sadove tujega investiranja v obliki transferov tehnologij, modernih spretnosti gospodarjenja in mednarodne menjave (Berkun 2001: 2). Investicije so bile dovoljene le v prej omenjenih PGO, in sicer s posebnimi davčnimi olajšavami. Z rastjo vlaganj je postalo jasno, da bo potrebna dodatna zakonodaja na tem področju in tudi dodatno širjenje dovoljenj za mednarodno poslovanje na druga območja ter province, do česar pa je prišlo leta 1984. Velikost kitajskega trga in količina delovno intenzivne industrije sta predstavljali in predstavljata velik izziv za tuje vlagatelje. V kasnejših obdobjih je bilo sprejeto veliko število ukrepov za izboljšanje investicijskega okolja in njegove atraktivnosti za obstoječe ter potencialne tuje investitorje, ki je privabljal vedno večjo količino tujega kapitala v treh različnih oblikah: tuja posojila, TNI in druge investicije iz tujine²². Konkurenčnost domačih podjetij je bila sistematično nadgrajena s pomočjo decentralizacije podjetniškega odločanja in vpeljave ter širitve tržnih mehanizmov v Kitajski gospodarski sistem. Leta 1996 je Kitajska zasedala že drugo mesto po sprejetih TNI takoj za ZDA in sicer s 63 milijardami ameriških dolarjev (Zhang in Van den Bulcke 1996: 381). Tuje neposredne investicije so tako postale največji vir tujega kapitala, in sicer 57 odstotkov celotnega priliva tujih valut (*ibid.*). Centralna vlada je zavestno odprla kitajske meje za investicije Kitajski

²² Posojila iz tujine vsebujejo tudi posojila tujih vlad in mednarodnih finančnih organizacij, potem posojila kupcem, poslovna posojila tujih bank in obveznice izdane s strani tujih vlad. TNI se pojavljajo v petih glavnih oblikah, in sicer v enakovrednih in pogodbeno - združenih podjetjih (*joint ventures*), podjetjih v popolni tuji lasti, delniških družbah in v skupnih raziskavah (Fung *et al.*, 2002: 5).

diaspori in s tem TNI tokovom na Kitajsko. Največjo vlogo so tu igrali Kitajci iz Hongkonga, odkoder je na Kitajsko priteklo največ tokov TNI (Fung *et al.* 2002: 7) (slika 2.2.2.1). Kot pravijo Fung *et al.* (2002: 13,14), je porast TNI v tem času pomembno vplivala tudi na porast trgovine, saj so tuja podjetja (MNP) veliko pripomogla k izvozu. Leta 1991 so MNP povečala delež svojega izvoza v celotnem kitajskem izvozu na 26 odstotkov, v leta 1995 na 41 in v letu 2000 na 56 odstotkov. Na povezavo med zunanjo trgovino Kitajske in trgovino MNP, ki so in

Slika 2.2.2.1 : Delež najpomembnejših investitorjev v celotnih kitajskih TNI tokovih²³ (1983–2000):

Vir: China Statistical Yearbook²⁴.

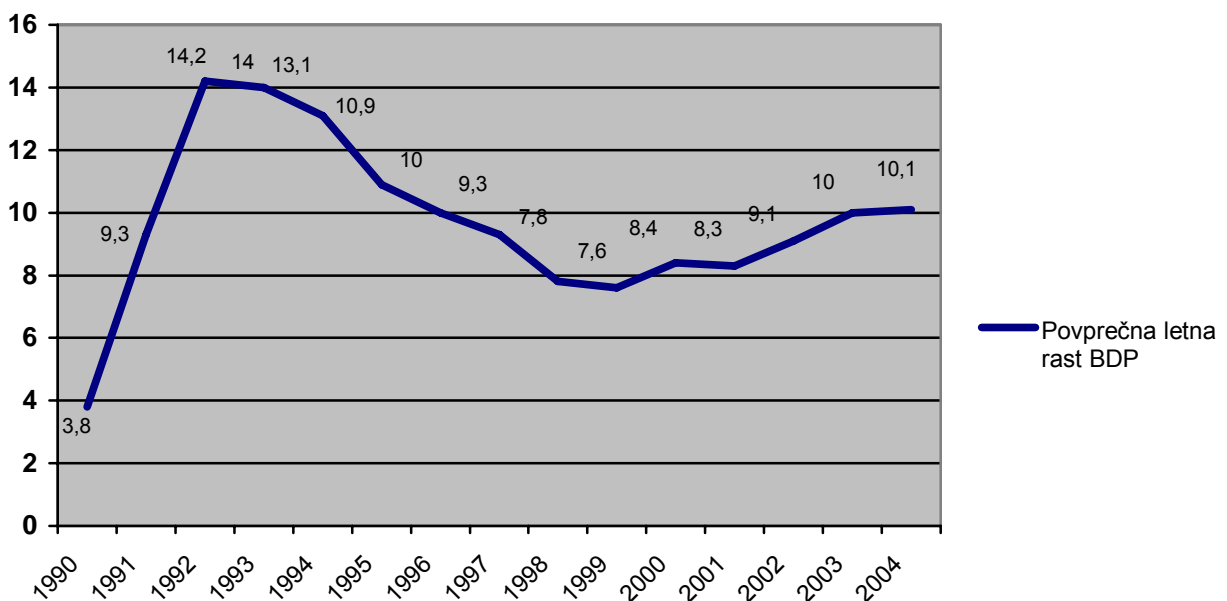
trgujejo tam, kažeta dva dejavnika: prvi dejavnik je porast trgovine in proizvodnje na Tajvanu ter v Hongkongu v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja. Vendar so se ob povečanju gospodarstva in blaginje povečali tudi stroški proizvodnje, povečal se je tudi pritisk na

²³ Britanski deviški otoki so velikanski vir TNI na Kitajsko zaradi njihovega statusa *nizko davčnega paradiža*. Veliko TNI, ki izvirajo iz Hongkonga, prihaja od nehongkongških investitorjev, kot npr. Tajvanci (Morrison, 2006:8).

²⁴ V Fung *et al.* (2002: 21).

apreciacijo njihovih valut. Zato so poskušali izvozniki v Hongkongu in Tajvanu prenesti večino proizvodnje na Kitajsko, kjer se je ob poceni delovni sili že začela uveljavljati glede na pretekla leta ugodnejša sprememba gospodarske politike. Iz tega razloga se je na Kitajsko preselilo veliko podjetij, naravnanih na izvoz. Drugi dejavnik je predstavljala ugodna gospodarska klima za izvoz, proizveden v MNP, stacioniranih na Kitajskem. Vladna gospodarska politika je tistim MNP, ki so izvažala iz Kitajske, namenila tudi davčne olajšave in koncesijske davke ter jim omogočila neobdavčeni uvoz surovin, sestavnih delov (do sredine 90. let) in proizvodnih strojev (Fung *et al.* 2002: 13). Gospodarska reforma je po omenjenih podatkih izdatno pospešila razvoj Kitajske in njeno konkurenčnost na svetovnem trgu. Gospodarska rast Kitajske se v nobenem prejšnjem reformnem obdobju ni za toliko povečala kot v obdobju od 1978 do 2004 (Slika 2.2.2.2).

Slika 2.2.2.2 : Povprečne letne rasti realnega BDP Kitajske med letoma 1990 in 2004 (v %) :

Vir: Prirejeno po uradnih kitajskih podatkih v Morrison (2006: 6).

2.2.3 Vstop v WTO in dinamika kitajskega gospodarstva danes

Po 15. letih²⁵ je 11. decembra 2001 Kitajska vstopila v WTO. Članstvo v organizaciji jo je obvezalo k zmanjšanju uvoznih dajatev, tako za industrijske kot za kmetijske proizvode, in pripomoglo k povečanju konkurenčnosti med kitajskimi industrijskimi ter kmetijskimi proizvajalci in potrošnikom zagotovilo cenejše proizvode. V izpolnjevanju obveznosti Kitajske do WTO bodo tuji investitorji in trgovinski partnerji postopoma imeli koristi od večjega dostopa na kitajski trg, uvozno/izvoznih pridobitev in večje zaščite avtorskih pravic. Od začetka leta 2005 je bila povprečna uvozna dajatev znižana na 9,9 odstotka, kar je v skladu z obveznostmi (Chow 2005: 2), le-te pa se navezujejo na širok spekter industrij in storitev:

- *Telekomunikacije*: Območne omejitve so bile z vstopom Kitajske v WTO odstranjene, delež tujih investicij v telekomunikacijske posle je lahko dosegel 49 odstotkov. V infrastrukturni telekomunikaciji se je Kitajska obvezala, da bo prekinila območne omejitve v roku petih let.
- *Bančništvo*: Kitajska je dovolila bankam pod tujim lastništvom razširitev poslovanja na vse kitajske kliente, po petih letih pa tudi možnost, da ponudijo storitve v domači valuti²⁶. Bankam je bilo omogočeno, da postopoma ponudijo storitve v RMB. Tujim finančnim organizacijam (ki niso banke), je bilo omogočeno, da izdajajo posojila za nakup avtomobilov.
- *Zavarovalništvo*: V letu 2004 je oblast dovolila ustanovitev združenih zavarovalniških podjetij, v katerih ne sme biti več kot 50 odstotkov tujega kapitala. Obveza Kitajske do WTO določa možnost zavarovalniških podjetij v popolni tuji lasti, da lahko začno delovati največ pet let po vstopu Kitajske v WTO.
- *Posredovanje vrednostnih papirjev*: Po vstopu je Kitajska omogočila ustanovitev združenih podjetij na področju upravljanja z vrednostnimi papirji z možnostjo tujega investiranja v obsegu do 49 odstotkov. Dovoljena so bila tudi združena podjetja za trgovanje z vrednostnimi papirji s tujim deležem, ki pa ne presega 33 odstotkov.

²⁵ Prvič je Kitajska izrazila željo, da bi pristopila k GATT že leta 1986 (Hughes *et al.* 2002: 14).

²⁶ RMB – *Renminbi* ali v prevodu » ljudsko plačilno sredstvo« (Chow 2005: 4).

- *Audio-vizualni proizvodi*: Podjetja v mešani lasti²⁷ so lahko v tem obdobju pričela z distribucijo audio-vizualnih proizvodov, razen filmov in izposoje videokaset. Poslovanje je omejeno znotraj uradne cenzure vsebine audio-vizualnih proizvodov.
- *Distribucija*: S pristopom k WTO se je Kitajska obvezala, da bo odstranila omejitve v območnem smislu, na področju lastniških pravic in za deleže tujih investicij v komisijah, grosističnih poslih (razen v primeru soli in tobaka) in maloprodaji; isto naj bi veljalo za tuja vlaganja v franšizne in distribucijske posle (vse CCPIT v Williams in Zhao 2005: 4, 5).

Članstvo v WTO odpira Kitajski trg za mednarodno trgovino in TNI, po drugi strani pa odpira svetovno gospodarstvo kitajskemu izvozu. Nekateri opazovalci menijo, da je pridružitve WTO Kitajski prinesla pozitivne razsežnosti in vzpodbudila njen gospodarski razvoj, medtem ko druge skrbi, da bi konkurenca uvoženih izdelkov in tujih podjetij lahko uničila pomembna domača podjetja na področju kmetijstva, proizvodnje in storitev (Chow 2002: 2).

Kot pravi Chow (2005: 2), sta pristop k WTO in posledično povečanje izvoza Kitajske dodobra pripomogla k kitajski gospodarski rasti, in sicer na osnovi treh postulatov:

1. Ko se v neki državi proizvaja blago, pri čemer ima primerjalno prednost glede na ostale, se ta država specializira na tem področju in ima s tem možnost, da pridobi več takih izdelkov, kot če se ne bi specializirala na mednarodnem trgu.
2. Izvoz je del agregatnega povpraševanja. Ko se agregatno povpraševanje poveča, pomaga k dvigu nacionalnega dohodka.
3. Mednarodna trgovina je skupaj s TNI na Kitajsko pripeljala moderno tehnologijo in metode upravljanja ter tako povečala produktivnost.

Vstop v WTO je Kitajski vsekakor prinesel koristi. Po podatkih WTO (2006b) je znašala povprečna rast izvoza blaga med leti 1995 in 2005 le 18 odstotkov, medtem ko je v letu 2004 znašala kar 35 odstotkov (Tabela 2.2.2.3). Kitajska je leta 2005 izvozila za 761 954 milijard dolarjev blaga, kar jo je postavljalo na 7. mesto na svetu. Pri tem je BDP leta 2005 znašal

²⁷ Podjetja v mešani lasti (ang. *joint ventures*) so podjetja, ustanovljena z namenom sodelovanja med dvema ali večimi gospodarskimi organizacijami, ki imajo isti poslovni interes (Ball in McCulloch 1999: 73).

2.228 milijonov dolarjev. Realni BDP se je v desetih letih²⁸ povečal za 238 odstotkov s povprečno letno rastjo okoli 10 odstotkov (WTO 2006b).

Tabela 2.2.2.3 : Zunanje-trgovinska bilanca kitajskih industrijskih izdelkov in storitev v obdobju med 1995 in 2005:

	Vrednost		Letna sprememba v odstotkih	
	2005	1995–2005	2004	2005
Industrijski izdelki				
Izvoz (mio \$)	761,954	18	35	28
Uvoz (mio \$)	660,003	17	36	18
Storitve				
Izvoz (mio \$)	73,909	15	34	19
Uvoz (mio \$)	83,173	13	31	16

Vir: WTO (2006 b).

V drugi četrtini leta 2006 je vrednost realnega BDP narasla na 11.3 odstotka zaradi povečanja investicij in neto izvoza (IMF 2006: 49). TNI na Kitajsko še naprej rastejo in opaziti je tudi povečanje vlaganja v kitajske finančne organizacije, npr. v banke v državni lasti. Največji vir TNI na Kitajsko je še vedno Hongkong, kar je po mnenju IMF posledica t.i. *round-tripping*²⁹ vlaganj (UNCTAD 2006: 51). Priča smo tudi velikemu porastu TNI iz Kitajske, za kar so po mnenju UNCTAD-a (2006: 55) predvsem »krivi« *kitajski dolarji*³⁰, torej kitajske devizne rezerve, ki znašajo že 819 milijard dolarjev, kar je enako 37 odstotkom BDP in so že prerasle japonske. Kitajska vlada se zaveda možnih nizkih donosov teh dolarskih rezerv, zato načrtuje vlaganja v investicije z visokimi donosi, tako doma kot v tujini. V 80. letih prejšnjega stoletja je v podobnem primeru večanje deviznih rezerv prisililo Japonsko k povečanju vlaganj in zato strokovnjaki upravičeno pričakujejo tudi visoko rast vlaganj navzven.

²⁸ Bazno leto je 1995.

²⁹ *Round-tripping* je usmerjanje vlaganj lokalnih podjetij ali drugih gospodarskih subjektov v tujino, ustvarjenih z namenom, da vlagajo denar nazaj v prvotno državo za koriščenje drugačne (ugodnejše) politike do tujih vlagateljev (glej okvir v UNCTAD 2006: 12).

³⁰ Večina teh rezerv je dolarskih, zato tovrstno poimenovanje.

Pomemben doprinos k celotni gospodarski sliki daje poleg pretoka dobrin in kapitala tudi prenos informacij in tehnologije. Do sedaj je bila Kitajska v veliki večini le uvoznik tehnologije, vendar kaže, da bo kmalu postala tudi pomemben izvoznik v manj razvite države. V zadnjih letih je vlada porabila veliko denarja za visoko šolstvo, nekatere univerze so v kratkem času veliko pridobile na kakovosti (Chow 2005: 7).

Prezreti ne gre tudi ugodnega vpliva kitajske rasti na rast okoliških regij in držav, kot so Hongkong, Indonezija, Koreja, Filipini, Singapur in Tajsko. Prihodnost visoke gospodarske rasti kitajske in azijske regije nasploh pa je močno odvisna od investicijskih ciklov, visokih cen nafte, protekcionističnih groženj po nazadovanju pogajanj kroga iz Dohe³¹, možnega izbruha pandemije ptičje gripe in počasne rasti naprednih ekonomij, kot sta Japonska in ZDA (IMF 2006: 50).

³¹ Po uspešnih trgovinskih pogajanjih v okviru Tokijskega in Urugvajskega kroga (GATT, potem WTO), so pogajanja v okviru Dohinega kroga zastala zaradi nacionalnih interesov najrazvitejših držav. Če se pogajanja prenehajo, se lahko prenesejo na regionalno raven in s tem odvzamejo *raison d'être* Svetovni trgovinski organizaciji kot edinemu globalnemu arbitru in forumu na področju mednarodne trgovine (The Economist 2006: 14).

3. PRIHODNJI KITAJSKI GOSPODARSKI RAZVOJ

V prvem delu sem prikazal razvoj kitajskega gospodarstva po drugi svetovni vojni vse do danes. Država se je gospodarsko razvila gradualno in v dvonačinskem sistemu ter tako nakazala tudi svojo kratko- in srednjeročno prihodnost. Skupaj s še tremi BRIK državami (Brazilija, Rusija in Indija) je Kitajska v pol preteklem obdobju nizala (in še niza) visoke stopnje gospodarske rasti ter s tem drastično vpliva na svetovno gospodarstvo in tudi na politične odločitve. Omenjene države s Kitajsko na čelu iz označbe *tranzicijski* prehajajo na industrijski in celo postindustrijski status, kar jim omogočajo različne primerjalne prednosti in dober geopoložaj.

Kot je že konec prejšnjega stoletja napovedal OECD (1999), bodo politične prioritete mednarodnega razvoja v prihodnosti liberalizacija trgovine, zaščita intelektualne lastnine in TNI. Ti pojmi so povečini bili in bodo tudi prioriteta DVR, ki se razvijajo v gospodarske velesile (BRIK države). Kitajski gospodarski napredek v obliki visokega BDP uvršča Kitajsko na sam vrh teh držav. Postavljajo se vprašanja, kako naprej? Ali bo Kitajska zmogla vzdrževati visok BDP kratkoročno in tudi dolgoročno? Ali se bo preobrazila iz največje sprejemnice TNI tokov v eno največjih vlagateljic na svetu?

V tem poglavju bom poskušal odgovoriti na slednja vprašanja z analizo nekaterih najbolj znanih napovedi in scenarijev za prihodnost. Napovedi vključujejo spremembe BDP Kitajske skladno z demografskimi spremembami in političnimi spremembami v obdobju do leta 2050.

3.1 SCENARIJI RAZVOJA IN MOŽNOST NJIHOVE URESNIČITVE

Gospodarsko rast neke države ponazorimo z rastjo njenega BDP. Teorija rasti pravi, da države lahko povečajo raven BDP s povečanjem nacionalnih prihrankov in vlaganja ter s povečanjem produktivnosti države. Čez čas se pokaže, da ima povečevanje kapitala na vsakega delavca zmanjševalni učinek na splošne prihodke, zato je ekonomska rast enaka rasti delovne sile (Elwell *et al.* 2006: 11). Zato je edini način zagotovitve gospodarske rasti v povečanju produktivnosti. Države, kot je Kitajska, z veliko količino prihrankov, investicijskega potenciala in z izboljšano produktivnostjo (skozi pridobljeno znanje iz tujine in z uveljavljenimi gospodarskimi reformami) lahko kratkoročno dosežejo zelo visoke stopnje gospodarske rasti. Po nekem časovnem obdobju se bo stopnja gospodarske rasti znižala zaradi zmanjšanih stopenj prihodka, ki jih proizvede kapital in zaradi zmanjšane produktivnosti, kateri pa zaradi že doseženega napredka botrujejo nižje ugodnosti zaradi posnemavanja drugih uspešnih gospodarstev in stremljenja k le-tem (Elwell *et al.* 2006: 11).

Kitajska danes že dosega takšne vrednosti gospodarsko-političnih kazalcev, da lahko upravičeno začnemo razmišljati o zmanjšani gospodarski rasti v prihodnje. Kateri bi lahko bili oteževalni pogoji, ki bi upočasnili, če ne že drastično zmanjšali gospodarsko rast? Elwell *et al.* (2006: 11) govorijo o treh najpomembnejših dejavnikih:

- Državna podpora neučinkovitim podjetjem: Podjetja v državni lasti, ki predstavljajo približno 33 odstotkov kitajske industrijske proizvodnje, so velik oteževalni dejavnik za razvijajoče se gospodarstvo. Predvideva se, da je med 33 in 50 odstotki državnih podjetij neprofitabilnih in zato prejemajo pomoč v obliki subvencij, večina iz bank v lasti države, kar pa predstavlja tudi veliko grožnjo kitajskemu finančnemu sistemu.
- Ljudski neredi in splošno nezadovoljstvo: Kitajska vlada je poročala o več kot 87.000 protestih v letu 2005 (53.000 v letu 2003) s strani milijonov nezadovoljnih državljanov. Vzroki za proteste naj bi bili izvirali iz splošnih problemov, kot so onesnaženje okolja, korupcija, nezadovoljstvo zaradi razlik v dohodkih, zmanjševanje

zaposlenosti v državnih podjetjih in poddržavljanje zemlje. Naraščajoče nezadovoljstvo bi lahko ogrozilo politično stabilnost in z njo gospodarski napredek.

- Naraščajoče negativne posledice zaradi onesnaženega okolja predstavljajo resno grožnjo zdravju populacije. Najbolj onesnažena so mesta³², povečini zaradi naraščajoče uporabe premoga in transportnih sredstev. Čedalje večjo nevarnost pa predstavljajo strupeni tekoči izpusti, ki so v zadnjih letih ogrozili na milijone prebivalcev.
- Pomanjkanje vladavine prava je na Kitajskem privedlo do porasta korupcije, netransparentnih finančnih špekulacij in slabega prerazporejanja v investicijskih skladih. Pomanjkanje vladavine prava omejuje konkurenčnost in spodkopava učinkovito porazdelitev resursov v gospodarstvu. Omenjeni dejavniki namreč lahko preprečijo Kitajski promocijo razvoja preko svojih globalno konkurenčnih podjetij.

Na drugi strani pa so strokovnjaki ene največjih investicijskih bank na svetu Goldman Sachs bolj širše predstavili svoje videnje političnih in družbenih aktivnosti, ki naj bi pozitivno vplivale na gospodarsko rast države kot skupek osnovnih dejavnikov, kot so makroekonomska stabilnost, institucionalne zmogljivosti, odprtost in izobraževanje.

- **Makro stabilnost:** Nestabilno makrookolje lahko slabo vpliva na gospodarsko rast. Inflacija upočasnjuje rast z nespametnim vlaganjem in varčevanjem. Kitajska je v primerjavi z npr. Brazilijo³³ v 90. letih prejšnjega stoletja vzdrževala zmerno raven inflacije (8 % glede na brazilskih 548 %).
- **Institucije:** Javne institucije³⁴ vplivajo na »učinkovitost« gospodarstva tako kot tehnologija: bolj učinkovite institucije omogočajo nacionalnemu gospodarstvu, da proizvede več z manjšim vložkom, slabe institucije pa zmanjšujejo spodbude za vlaganje in varčevanje.

³² Po podatkih Svetovne Banke (World Bank, 2007) je kar 20 kitajskih mest uvrščenih na lestvico 30 najbolj onesnaženih mest na svetu.

³³ Kot eno najhitreje rastočih ekonomij 90. let prejšnjega stoletja.

³⁴ Institucije v širšem smislu obsegajo pravni sistem, dejavne trge, zdravstvo in izobraževalne sisteme (Wilson in Purushothaman 2003: 13).

- **Odprtost** zunanji trgovini in TNI lahko omogoči dostop tako finančnim in tehnološkim vložkom v državo kot tudi dostop do večjih tujih trgov.
- **Izobraževanje:** Ob hitri rasti se gospodarstvo sooča s pomanjkanjem izobražene delovne sile, kar pomeni, da je boljša izobrazba populacije predpogoj za naslednji korak v gospodarskem razvoju. Veliko študij držav je pokazalo, da obstaja statistično pomembna pozitivna korelacija med gospodarsko rastjo v BDP na prebivalca in izobraževanjem, in sicer je izražena v 0.3-odstotni letni rasti v obdobju 30 let kot posledica enega dodatnega leta izobraževanja na prebivalca (vse Wilson in Parushothaman 2003: 13).

Kitajski politični sistem je navkljub gospodarskim spremembam po letu 1978 ostal razpet med dvema političnima usmeritvama, kar pa v prihodnje lahko pomembno vpliva na politično stabilnost. Komunistična partija je še vedno poglavitni organ, ki sprejema odločitve, političnega pluralizma je malo ali nič. Ameriški National Intelligence Unit (NIC) predvideva, da so se in se bodo kitajski voditelji soočili z dilemo, ali popustiti pluralističnim pritiskom z namenom obdržati politični nadzor, ali tvegati in dopustiti izgubo nadzora. Peking lahko sledi »Azijskemu načinu demokracije«, kar pomeni, da dopušča volitve na lokalni ravni, na nacionalni ravni pa se ustvari posvetovalni mehanizem z možnostjo nadzora centralne oblasti s strani Komunistične partije (NIC 2004: 13).

Dejavniki sprememb so vplivali na oblikovanje različnih scenarijev, katerim so skupne politične, socialne in gospodarske spremembe znotraj Kitajske v odnosu navzven. Tako Podjetje mesta London (City of London 2005: 43–45) navaja tri scenarije prihodnosti, ki jih določata dva osnovna načina sprememb in sicer ali se bodo kitajske državne institucije dokazale kot prilagodljive in učinkovite in ali bo Kitajska navzven videna na eni strani kot grožnja ter na drugi kot priložnost. Ti scenariji so:

- Scenarij »Žerjav leti proti vetru«, v katerem se državne institucije in trgovina izkažejo kot prilagodljive in učinkovite, vendar zunanji svet vidi Kitajsko kot gospodarsko grožnjo. To je revolucionarni scenarij (v smislu hitrih sprememb).

- Scenarij »Lev vodi ples«, v katerem se državne institucije in zunanja trgovina izkažejo kot prilagodljive in učinkovite, zunanji svet pa vidi Kitajsko kot vir bogastva in novih priložnosti. To je evolucijski scenarij.
- Scenarij »Zmaj bruha ogenj«, v katerem kitajski oblasti ne uspe doseči visoke ravni razvoja, zunanji svet pa vidi Kitajsko kot grožnjo in vir neravnovesja. Ta scenarij predvideva dolgoročno zmanjševanje rasti kitajskega gospodarstva.

Dejavniki, ki določajo omenjene scenarije so: domače gospodarstvo, položaj zunanje trgovine, TNI, zunanja posojila in politično stanje. Scenariji predvidevajo vpliv na največje gospodarske dogodke v letih od 2006 pa vse do 2015 (tabela 3.1.1).

Tabela 3.1.1 Trije scenariji kitajske prihodnosti z vključenimi možnimi dogodki do leta 2015:

	Žerjav leti proti vetru (revolucionarni scenarij)	Lev vodi ples (evolucijski scenarij)	Zmaj bruha ogenj (brez ali z nizko rastjo)
1. 2006-10	<ul style="list-style-type: none"> - Reforme trga vrednostnih papirjev (2007); - RMB postane polno konvertibilen (2008); - veliko državnih podjetij se delno privatizira; - izvoz avtomobilov se močno poveča v Evropo in ZDA (do 2010); - ZDA dvignejo uvozne ovire za kitajske izdelke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bančne reforme; - RMB nadaljuje z vezavo na ameriški dolar; - rast BDP se začne nižati glede na prejšnja leta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Propad lastniškega trga (2009); - rast BDP hitro pade; - bančna kriza (do 2010).
1. 2011-15	<ul style="list-style-type: none"> - Kitajska se pridruži nadaljevanju Kjotskega protokola; - azijske valute se začnejo vezati na RMB). 	<ul style="list-style-type: none"> - Uvoz nafte doseže 75 % celotnega uvoza. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rast BDP pade pod 3 %, potem se pa umiri na 4–5 % do leta 2015.

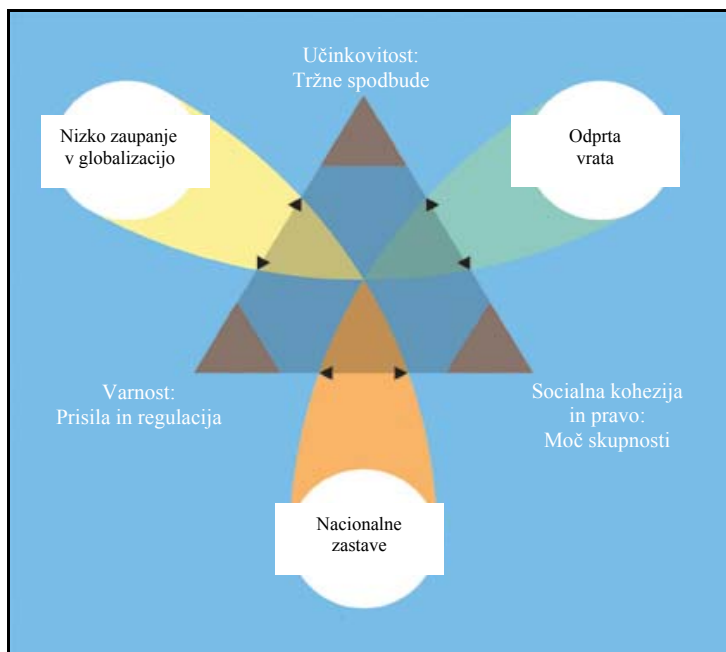
Vir: Prirejeno po City of London (2006: 45).

Postavlja se vprašanje, kateri scenarij je najbolj mogoč. Scenarij »Žerjav leti proti vetru«, v katerem Kitajska trenutno deluje, je dolgoročno gledano najbolj verjeten. Izziv pa bo usklajevati dinamiko dogajanja med grožnjami mednarodni stabilnosti in možnostmi za skupno gospodarsko rast. Scenarij »Lev vodi ples«, po katerem vlada dobro deluje, je najbolj verjeten na kratek rok. Na dolgi rok bi bilo za Kitajsko zelo težko ohranjati centralno oblast in nadzor nad politiko brez velikih ideoloških sprememb v Komunistični partiji, kot tudi doseči delno ločitev sodne in zakonodajne veje oblasti. Scenarij »Zmaj bruha ogenj«, kjer kitajska oblast slabo izvaja nadzor nad državo, pa ima majhno možnost uresničitve, kajti Kitajska je pomembno vpeta v mednarodne sporazume, domače gospodarstvo je v zagonu, oblast je dobro prešla pretekle krize in bi se po vsej verjetnosti dobro spopadla s podobnimi krizami v prihodnosti. Če bi slučajno zaradi različnih dejavnikov prišlo do nenadnega odtoka kapitala v tujino, bi pa bil ta scenarij bolj mogoč (City of London 2006: 54).

Pomemben pogled razumevanja scenarijev prihodnosti in premikov v svetovni politično-gospodarski strukturi pa je dojemanje odnosa Kitajske s svetom in obratno. V preteklih poglavjih sem že v veliki meri orisal primerjavo kitajskega gospodarskega razvoja v primerjavi s svetovnim. Kitajska in njeno gospodarstvo nista imuna na spremembe v svetu. Njen razvoj je močno odvisen od svetovnih političnih sprememb, gibanja cen proizvodov in surovin, valutne dinamike ter dogodkov, povezanih z okoljem. Spremembe v svetu določa več različnih dejavnikov. Strokovnjaki ene največjih gospodarskih družb na svetu Royal Dutch Shell³⁵ pogojujejo spremembe s tremi osnovnimi silami: učinkovitostjo, socialno kohezijo in pravom ter z varnostjo. Čeprav veliko družb na svetu teži k vsaki od teh sil, Shellovi strokovnjaki trdijo, da težnja k dvema od teh sil izključuje tretjo (Shell 2005: 9). Vsaka sila, ki določa spremembe, po mnenju Shella v odnosu s še eno silo ustvarja nov politično-gospodarski scenarij. Tri sile sprememb v parih tvorijo tri scenarije do leta 2025 (slika. 3.1.1).

³⁵ Royal Dutch Shell (skrajšano Shell) je MNP, ki se ukvarja s črpanjem, distribucijo in prodajo naftnih derivatov. Revija Forbes uvršča Shell s 318 milijardami ameriških dolarjev prodaje in z 208 milijardami dolarjev tržne vrednosti na osmo mesto med 2000 največjimi javnimi gospodarskimi družbami na svetu (DeCarlo 2007).

Slika 3.1.1. : Trikotnik soodvisnosti scenarijev »Nizkega zaupanja v globalizacijo, »Odprtih vrat« in »Nacionalnih zastav« s silami sprememb »Učinkovitosti«, »Socialne Kohezije in Prava« ter »Varnosti«.

Vir: Shell (2005: 10).

Dinamika sprememb, izoblikovanih s strani treh sil in njihovih objektov, torej scenarijev nakazuje prihodnji razvoj in dejavnosti ključnih akterjev v mednarodni skupnosti. Scenarijem je skupna ena spremenljivka in sicer razvoj globalizacije, ki se spreminja glede na vpliv sil:

1. Scenarij nizkega zaupanja v globalizacijo dopušča obstoj globalizacije, vendar ne predvideva nadaljnega razvoja nevidne roke (*laissez-faire*) gospodarstva, kar je Shell že izpostavil leta 2001 (Shell 2005: 12). Tržne spodbude so prisotne v vseh porah družbe, vendar je tu prisotna tudi nizka stopnja varnosti in visoka stopnja splošnega nezaupanja. Ta scenarij predstavlja svet, v katerem močne države gledajo na svobodni trg kot uporaben mehanizem za uresničevanje svojih interesov. Transparentnost, glavni motiv tega scenarija, je pogojena z dragimi in dolgotrajnimi postopki, zato redkeje izvajana. Država igra pomembno vlogo pri zagotavljanju varnosti in mora delovati kot močni regulator pri vzdrževanju zaupanja v trge. Na drugi strani javnost ne zaupa državnim institucijam in javni porabi. Velika poraba v obrambne namene

lahko privede do visokega javnega deficita (Shell 2005: 13). Kitajska lahko vidi tak svet kot priložnost, da se poveže s svetovnimi trgi na način, ki zmanjšuje možnosti različnih tujih pritiskov nanjo in da pridobi nekaj izventeritorialnega vpliva (Shell 2005: 13).

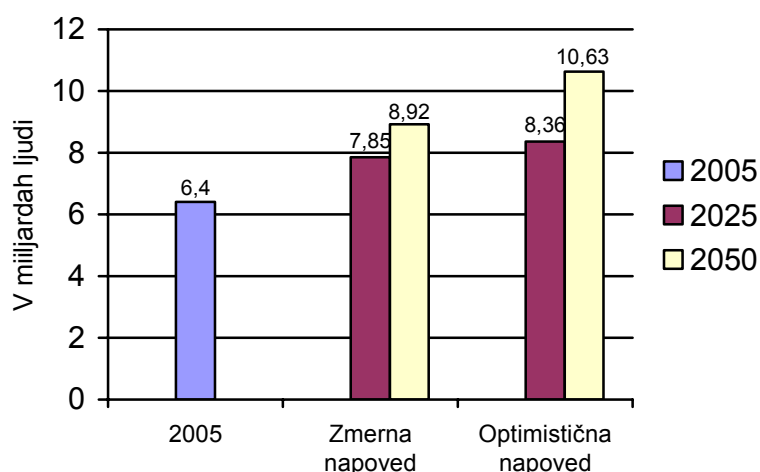
2. Scenarij odprtih vrat dopušča nadaljni razvoj globalizacije. Ta scenarij predvideva svet, kjer so civilnim družbam v različnih državah zagotovljene njihove osnovne pravice ne samo v domačih državah, temveč tudi preko meja in v skladu s tržnimi silami. Ta scenarij tudi ne dopušča *laissez-faire* sveta, saj je tukaj poudarek na ljudski volji, mrežnih tehnologijah in kooperativnih povezavah. Celotna struktura trga sama po sebi zagotavlja varnost in zaupanje skozi kooperacijo in transparenco. Na mednarodnem prizorišču države izvajajo visoko stopnjo sodelovanja skozi pogajanja, ki lahko trajajo več let z namenom uskladiti norme, standarde in interese. Veliko vladajočih institucij je po tem scenariju privatnih in prostovoljnih, država pa jih nadzira z različnimi regulatornimi mehanizmi. Na drugi strani pa ugled podjetij ni odvisen od sodnih odločitev, temveč od odločitev, izoblikovanih v javnosti. Javna uprava oblikuje fiskalno politiko v skladu z uravnavanjem proračunov, usmerjenih k bolj razumni javni porabi (Shell 2005: 15).
3. Scenarij nacionalnih zastav ne predvideva rešitve dvojne krize med pojmom varnosti in zaupanja. Predvideva pa heterogen svet večih držav s svojimi interesi. Države težijo k nacionalnim interesom, družbene skupine so znotraj trdne, navzven pa nezaupljive. Vlade navznoter težijo k nacionalizmu, pogosto pod pretvezo patriotizma, za doseg socialne kohezivnosti. Navzven pa države določajo morebitne grožnje notranji kohezivnosti, kar omejuje ali celo onemogoča zunanje odnose, tako politične, kot gospodarske. Zunanje trgovanje je omejeno z uvoznimi dajatvami in kvotami. Spodbujanje t.i. nacionalnih šampionov privede do omejevanja razvoja MNP in s tem tudi do omejenega razvoja globalnega trga. Globalizacija ni enakomerno porazdeljena in s tem povzroča mednarodno skupnost nestabilno. Odnosi v mednarodni skupnosti bolj težijo k bilateralnim ali k omejenim multilateralnim, kot pa h globalnim (Shell 2005: 17, 16).

Kitajski razvoj je v veliki meri odvisen od zunanjih dejavnikov. Edina primerjalna prednost, ki Kitajce v veliki meri postavlja v superiorni položaj, je delovna sila. Vendar brez znanja, pridobljenega iz tujine in pa nujnih energentov, brez katereih si Kitajska ne more zagotoviti

konkurenčnega razvoja, največji državi na svetu slabo kaže. Če scenarij nacionalnih zastav umestimo v časovno obdobje pred pol stoletja, najdemo nekaj podobnih lastnosti, le vzroki so različni. V Maovem obdobju je bila Kitajska zunanjemu svetu zaprta (z redkimi izjemami drugih komunističnih držav). Z neekonomičnim makropolitico-ekonomskim delovanjem, pomanjkanjem sodelovanja s tujino in s poudarkom na težki industriji, ki je zadovoljevala prenapihnjene potrebe po zagotavljanju varnosti, je država povečevala svojo gospodarsko in socialno zaostalost. Tukaj lahko potegnemo vzporednico z možnim stanjem v prihodnosti, če se uresniči scenarij Nacionalnih zastav.

Scenariji prihodnosti do leta 2025 nam omogočajo vsaj delno napoved sprememb, na katere po mnenju Shellovih strokovnjakov pomembno vplivata dva dejavnika, in sicer demografija ter migracije (Shell 2005: 20). Migracije so močno odvisne od mednarodnih scenarijev oziroma stanja v svetu. Pri scenariju Odprtih vrat so migracije posledica sodelovanja med narodi in večjih možnosti gospodarskega delovanja v tujini, kar ne velja za ostala dva scenarija. Pri Scenarijih Nizkega zaupanja v globalizacijo in Nacionalnih zastav največji delež migracij predstavlja *beg možganov*, kjer sredstva, ki jih izseljenci pošiljajo nazaj v matične države, predstavljajo velik del pri BDP (lahko tudi večji, kot pa zunanja finančna pomoč) (Shell 2005: 20).

Slika 3.1.2 : Predvidevanja rasti svetovne populacije do leta 2050):

Vir: prirejeno po Shell (2005: 20).

Kitajski bo trenutno razmerje med poceni delovnimi stroški, velikostjo trga in hitro tehnološko modernizacijo zagotovilo svetovni proizvodni primat, ki bo istočasno ponovno vplival na razmere v globalni konkurenčnosti. S hitro uveljavitvijo sprememb na področju regulativ in vzpostavitvijo pravil v okviru WTO, je Kitajska danes in v prihodnje postavljena pred širši izziv obvladovanja podjetniških in ostalih makro dejavnosti, ki bo pogojeval njene uspehe v prihodnosti (Shell 2005: 22).

3.2 NAPOVEDI RASTI BDP

Gospodarski razvoj Kitajske v bližnji, srednji in daljni prihodnosti prikazujemo z napovedmi rasti BDP. Večina napovedi govori o visoki rasti na kratki in srednji rok ter o upočasnitvi rasti BDP na dolgi rok. Kaj to pomeni v primerjavi z današnjimi najrazvitejšimi gospodarstvi? Čeprav se življenjski standardi ljudi v hitro rastočih gospodarstvih, kakršno je kitajsko, izboljšujejo, se dohodki na prebivalca teh držav do leta 2020 še vedno ne bodo mogli neposredno primerjati z dohodki na prebivalca v najrazvitejših državah. V naslednjih 50-ih letih bomo še v najhitreje rastočih državah še vedno pričala velikemu številu revnega prebivalstva, velikost srednjih slojev v teh državah pa bo proporcionalno še vedno manjša, kot je le-ta v današnjih najrazvitejših. Predvidevanja kažejo, da četudi se bo delež kitajskega srednjega sloja povečal na 40 % celotnega prebivalstva³⁶, bo še vedno pod mejo 60%, kolikor danes znaša delež srednjega sloja v ZDA. Zato bi bil celotni dohodek na prebivalca srednjega sloja Kitajske občutno manjši, kot je pa današnji v razvitih državah (NIC 2004: 33).

Ko se DVR razvijajo hitro s pomočjo uporabe tehnologij razvitih držav in z visokimi donosi kapitala iz naslova visokih obrestnih mer, se na neki točki razvoja trend rasti počasi začne zmanjševati. Če bi Kitajska rasla s sedanjimi 8 % na leto tudi v prihodnje, bi bilo njeno gospodarstvo trikrat večje od ameriškega do leta 2030 in vsaj 25-krat večje od ameriškega leta 2050 (Wilson in Purushothaman 2005: 6). Vendar naj bi Kitajska rast BDP padla na 5 % do leta 2020 z 8,1 % iz leta 2003. Do leta 2040 naj bi se ustalila na približno 3,5% (tabela 3.2.1) V okviru takega scenarija bi visoke obrestne mere, številčna delovna sila in uravnoveženi

³⁶ Kar je enkrat več od današnjega deleža (NIC 2004: 33).

razvoj pripeljale Kitajsko do svetovnega gospodarskega vodstva v letu 2041 (Wilson in Purushothaman 2005: 10). Vendar pa se lahko napovedi izkažejo za napačne, če se spremenijo najpomembnejši pogoji, ki so:

- Konvergenca z najrazvitejšimi: Stopnja konvergence³⁷ je odvisna od širokega nabora različnih dejavnikov, ki vplivajo nanjo. S spremembo teh dejavnikov lahko v prihodnosti pričakujemo drugačne ekonomske kazalce od napovedanih. Če bi pri Kitajski spremenili stopnjo konvergence za tretjino, bi se v obdobju 50 let projekcije gospodarske rasti zmanjšale za 0,5 %, BDP v dolarjih bi se v napovedi za leto 2050 zmanjšal za 39 %.

Tabela 3.2.1 : Napoved realne rasti BDP (petletna povprečja) do leta 2050:

Petletno obdobje	Rast (v %)
2000-05	8,0
2005-10	7,2
2010-15	5,9
2015-20	5,0
2020-25	4,6
2025-30	4,1
2030-35	3,9
2035-40	3,9
2040-45	3,5
2045-50	2,9

Vir: Wilson in Purushothaman (2003: 8).

- Investiranje: Stopnje investicij so sicer manj pomembne, vendar večje razlike v predvidevanjih lahko pripomorejo k pomembnim razlikam v napovedih BDP. Če se predvidene stopnje investicij na Kitajskem spremenijo za samo 5 odstotnih točk, bo to vplivalo na zmanjšanje rasti BDP v obdobju med 2000 in 2020 za 0,2 %.

³⁷ Izraz konvergenca se v ekonomskem smislu navezuje na fenomen približevanja manj razvitih držav k razvitejšim na področju gospodarskega razvoja in produktivnosti (Wikipedia (2007) dostopno na spletu: <http://en.wikipedia.org/wiki/Convergence> (21. 5. 2007).)

Raznolik vpliv političnih in družbenih dogodkov se odraža tudi na različnih stopnjah v napovedih BDP za prihodnjih 10 let, torej kratkoročno in srednjeročno. Mestno podjetje Londona (City of London 2006: 79–89) k vsakemu scenariju prihodnosti dodaja tudi vplive vseh najpomembnejših sprememb v notranji politični in družbeni ureditvi na BDP.

V okviru scenarija *Žerjav leti proti vetru* strokovnjaki napovedujejo močan vpliv potrošništva na gospodarsko rast Kitajske, in sicer naj bi se v 10-ih letih domača potrošnja povečala iz 42% (leta 2005) na 50% (leta 2015) BDP. Vendar naj bi na Kitajsko gospodarsko rast močno vplivale tržne omejitve v prvih petih letih, saj bi ji zmanjšale letno rast vsaj 3 %. Kot odgovor na trgovinske vojne naj bi se kitajska podjetja prilagodila na notranje trge in do leta 2015 naj bi bili priča 6 do 7 odstotni gospodarski rasti.

Scenarij *Lev vodi ples* je tudi naklonjen hitri gospodarski rasti Kitajske, predvideva pa nekakšno umiritev tempa rasti do 2015. Kitajska naj bi obdržala primat svetovne proizvajalke izdelkov in privlačen cilj za TNI. V prvi petletki naj bi obdržala trenutni zagon med 9 in 9,5 odstotki gospodarske rasti na letni ravni, vendar naj bi ta rast do leta 2015 padla na raven 5–6 odstotki.

V okviru scenarija *Zmaj bruha ogenj* pa se gospodarska kriza zaradi zunanjega nezaupanja v kitajsko gospodarstvo najbolj odraža na podjetjih v javni lasti in bankah, ki niso več sposobne posojati sredstev, kar povzroči zmanjšanje celotne Kitajske potrošnje in padec rasti BDP na 3% v obdobju samo enega leta. Gospodarsko rast bi vzdrževala le tuja podjetja na Kitajskem (MNP), ki so manj odvisna od domačih posojil. Manjša stopnja vlaganj bi Kitajski dolgoročno prinesla nižje stopnje rasti, v letu 2015 bi kljub kratkoročnemu pretresu lahko pričakovali ustaljeno rast BDP v rangu nekje med 4 in 5 odstotki.

Na podlagi podanih podatkov lahko opazamo, da bo Kitajska še v najslabšem primeru gospodarsko rasla bolje ali pa podobno hitro, kot rastejo nekatere najrazvitejše države v današnjem času³⁸, kar dokazuje njeno jasno načrtano pot proti gospodarskemu uspehu v prihodnosti. Tudi zunanji svet se bo pogosteje prilagajal dogodkom na Kitajskem in njenemu ravnanju v primeru kriz ter splošnih družbeno-političnih sprememb. Sicer pa napovedi svetovne gospodarske rasti s strani strokovnjakov korporacije Shell do leta 2025 kažejo na

³⁸ Ob padcu rasti BDP na 3% v primeru gospodarsko najslabšega scenarija *Zmaj bruha ogenj* bi imela Kitajska realno rast BDP le za 4 odstotne točke manjšo od rasti BDP Združenih držav Amerike iz leta 2006 in za 3 odstotne točke večjo realno rast BDP Združenega Kraljestva iz istega leta.

precej manjšo svetovno gospodarsko rast, kot to kaže za Kitajsko. V najboljšem primeru (pri Scenariju odprtih vrat) bo svetovna gospodarska rast znašala 3,8 %, kar je pa vsekakor manj kot bi v podobnem scenariju znašala kitajska gospodarska rast (začetna do 9,5 % in končna tam okoli 6 %) (Shell 2005: 20). Ob predpostavki, da sta Scenarija *Odprtih vrat* in *Lev vodi ples* zastavljena podobno in da lahko oba jemljemo kot najbolj optimistična, bi Kitajski kooperativni scenarij svetovnega gospodarstva omogočil popolni razcvet tako na kratki, kot na dolgi rok ob predpostavki, da bo tudi ona sprejela pravila igre in se nekako »izogibala« večjim krizam in notranjim pretresom.

SKLEP

Ob izredno visoki gospodarski rasti azijskega proizvodnega velikana in velikanskim spremembam, katerim so bili priča tako Kitajci kot ostali svet, je postalo konec prejšnjega tisočletja jasno, da se je in se še bo spremenila svetovna gospodarska struktura. Kitajska težnja, da postane velesila se je izražala tako v najtežjih časih komunizma, kot se kaže tudi sedaj. Morda so dokaj hitri spremembi v razmišljanju in osmišljanju gospodarstva, družbenega življenja v veliki meri botrovale izkušnje iz preteklih napak in vodenja države, podprtega z ideologijo. Zunanji vtisi kitajskih delegacij na obisku v okoliških uspešnejših državah so bili precej drugačni, kot je predvidel Mao, saj je ultra-specializacija kitajske proizvodnje v težko industrijo pustila jasne negativne posledice v vseh ostalih segmentih gospodarstva (kmetijstvo). In prav želja po vzpostavitvi »nove« kitajske velesile, ki bi povrnila nekdanji ugled izpred leta 1820, je poleg smrti njihovega voditelja in ideologa pripomogla, da je s pomočjo novega voditelja Denga Xiaopinga Kitajska uspela narediti tisti pomemben a težak korak naprej proti spremembam in razvoju. Pomemben vidik kitajskega uspeha na poti navzgor so postopne spremembe, katere so omogočile Kitajski veliko bolj trajnostni in uravnotežen razvoj. Previdna implementacija gospodarskih reform s sočasnim uravnoteženim opuščanjem planskega gospodarstva je preprečila velike šoke in tudi notranje konflikte med reformisti na eni strani in konzervativnimi silami iz prejšnjega obdobja na drugi strani. Razlike med regijami znotraj Kitajske so predstavljale in še predstavljajo močan zalogaj za reformiranje, vendar je prav dvojnost reform (dual-track) znotraj gradualizma omogočila, da nekatere revnejše zaostale regije niso bile podvržene takojšnjim prostotržnim ukrepom, kar bi lahko nevarno ogrozilo stabilnost države. Proporcionalno so bile pravice v okviru proste trgovine logično najprej dodeljene obalnim provincam, ker so bile v preteklosti in so tudi danes zaradi geografskih značilnosti bolj odprte svetu in s tem nekako tudi bolj liberalne. Seveda pa je bilo in bo potrebno še veliko postoriti na področju nekaterih socialnih in družbenih pravic, ekološke ozaveščenosti, meddržavnih odnosov in politične ter družbene stabilnosti, preden bo Kitajska lahko postala lahko vzor celemu svetu tako na gospodarskem, kot tudi na drugih področjih.

Kako je zunanji svet na drugi strani sprejel kitajski razvoj in njen strmi vzpon navzgor? Odgovor na to je jasen; njene primerjalne prednosti (poceni delovna sila, dobra geostrateška pozicija) nakazujejo, da bo postala proizvodni center sveta. Še posebej je zaznavati premik

proizvodnje tekstila iz Evrope in premike delov proizvodnje visokotehnoloških izdelkov iz ZDA in Japonske na Kitajsko. Kitajski izvoz tekstila v 90. letih prejšnjega stoletja se je posledično zaradi prehoda znanja iz gostujočih podjetij (MNP) razširil na visokotehnološke izdelke in tudi že storitve z najvišjo dodano vrednostjo (finančne storitve, marketing). Poleg tega opazamo tudi premike iz prejšnjih »investicijskih rajev«, kot so ZDA in Evropa na Kitajsko, ki je pristala že v 90. letih prejšnjega stoletja na drugem mestu po sprejetih TNI, po letu 2000 pa je že na prvem mestu. Ob hitrem razvoju tehnologije in tehnološke proizvodnje so pričeli Kitajci tudi sami investirati navzven. Dobro poznana je Kitajska vloga v sudanskem gospodarstvu, saj Sudan približno 70 odstotkov svoje nafte izvozi na Kitajsko. Prisotna je prav tako v nekdanji portugalski koloniji Angoli in v delti reke Niger, kjer naj bi bile ene največjih zalog nafte in zemeljskega plina na svetu. Kitajska je vzpostavila dobre povezave z nekaterimi afriškimi državami že za časa hladne vojne, ko sta oba nasprotujoča si pola malce zanemarila podsaharsko Afriko, to pa je izkoristila Kitajska in z nekaterimi državami ustvarila dobro podlago za poslovanje. Zaznati je tudi povezovanje Kitajske z Latinsko Ameriko, še posebno z državami, ki niso najbolj naklonjene ZDA in obenem državami, ki propagirajo novi porast socializma, kot so Venezuela, Kuba in Bolivija. Tudi v tem primeru gre predvsem za Kitajsko sledenje potrebam po energentih in primarnih surovinah, ki so nujne za njen skokovit gospodarski razvoj. Svet se na kitajski vzpon in premik nekaterih delovno intenzivnih industrij na Kitajsko odziva mešano, vendar si je večina razvitih držav enotnih, da je delovna sila pri njih predraga in da je potrebno zavarovati nacionalna gospodarstva s protekcionističnimi ukrepi ter s tem zajezi morebitno nezaposlenost, ki jo v razvitih državah posredno povzroča ogromen kitajski trg dela. V okviru ideje o sodelovanju in globalnem prostem trgu, na katerem pridobijo vsi, je potrebno sprejeti Kitajsko kot enakopravnega partnerja in tudi vsaj deloma sprejeti pravila igre, ki so se spremenila z nastopom Kitajske v ligi najboljših.

Kako pa kaže v prihodnje? Soodvisnost ekonomskih in političnih dejavnikov za prihodnji razvoj neke države je zelo pomemben aspekt napovedovanja omenjenega razvoja od srednje do dolgoročne prihodnosti. Prej omenjeni *dual-track* prehod na popolni prostotržni sistem v gospodarstvu je prinesel in prinaša tudi negativne posledice, kajti dokler se ne izpelje popolna privatizacija (ali vsaj večinska), bodo v takem sistemu državna podjetja največ sredstev pridobila prav od državnih bank, kar pa ima lahko več negativnih stranskih učinkov, od neekonomične porabe posojil do nevarnosti za celotni kitajski finančni sistem. To pa lahko povzroči verižno reakcijo ostalih negativnih dejavnosti, kot je korupcija, splošno

nezadovoljstvo zaradi razlik v dohodkih, klientelizma in nezaposlenosti. Dodatno nezadovoljstvo prinaša močno onesnaženje okolja, ki je posledica netrajnostnega skokovitega gospodarskega razvoja predvsem v industriji. Ko se je snoval in ustvarjal Kyotski sporazum, je le-ta predvideval in do leta 2012 tudi še predvideva zmanjševanje emisij ogljikovega dioksida za razvite države, za DVR pa ne, kajti po meritvah zmanjševanje CO₂ ni pomembno v DVR, temveč v najrazvitejših državah, ki so obenem tudi največje onesnaževalke. Vendar je Kitajska ob tako hitrem razvoju in porastu industrije postala zelo močna onesnaževalka, ki pa obenem tudi zavrača določila Kyotskega protokola, ker naj ne bi bilo pravično, da morajo DVR tudi zmanjševati emisije. So pa Kitajci že danes priča posledicam onesnaževanja na svojem pragu in zato lahko v prihodnje upravičeno pričakujemo spremembo tudi na tem političnem področju.

Različni scenariji za prihodnost Kitajski v vsakem primeru napovedujejo napredek. Velikost le-tega pa je odvisna od vseh dejavnikov na političnem prostoru in v gospodarstvu, ki bodo delovali trajnostnemu razvoju v prid. Glede na vse te dejavnike in trende, po katerih se Kitajska razvija se naj bi skokovita rast do polovice tega stoletja umirila na neki »normalni« vrednosti. Takrat bi Kitajska že dosegala največji BDP na svetu, kar bi pa pomenilo največji in najhitrejši razvojni premik v zgodovini. Kakšni bi lahko bili novi cilji Kitajske do konca tega stoletja? Po mojem mnenju predvsem uravnoteženje demokracije na eni strani in raznolikost in številčnost naroda na drugi strani. S svojo prisotnostjo na vseh celinah in velikim vplivom v mednarodni skupnosti je Kitajska na dobri poti, da postane pomemben center gospodarskega in političnega odločanja o globalnih temah.

VIRI

1. About Economics (2007): *Shadow Prices*. The New York Times Company Inc. Dostopno na <http://economics.about.com/od/economicsglossary/g/shadowprice.htm> (10. januar 2007).
2. Balaam, David N. in Michael Veseth (1996): *Readings in International Political Economy*. New Jersey: Prentice Hall.
3. Ball, Donald A. in Wendell H. McCulloch (1999): *The International Business: The Challenge of Global Competition*. 7. izdaja. Boston: Irwin/McGraw-Hill.
4. Berkun, Sandra (2001): *Foreign Direct Investment in China*. GWU. Dostopno na <http://internationalecon.com/currentissues/china/berkun.pdf> (29. november 2006).
5. Brewer, Thomas L. in Steven Young (1998) *The Multilateral Investment System and Multinational Enterprise*. Oxford: Oxford University Press.
6. Caruso, Guy (2004): *Oil Market Outlook*. Energy Information Administration (EIA) Dostopno na <http://www.petrostock.org/2004/pres/CD/Session%201%20%20Opening/Guy%20Caruso/Caruso%20-%20stockpiling%20v8.pdf> (6. marec 2007).
7. Chan, Steve (1990): *East Asian Dynamism: Growth, Order and Security in the Pacific Region*. Boulder: Westview Press.
8. Chaocheng, Yao in Hu Yingpin (2005): *Studies on China and The Process of Asian Economic Unification*. China Report. Dostopno na <http://chr.sagepub.com/cgi/reprint/41/2/149> (7. september 2006).
9. Chow, Gregory C. (2005): *Globalization and China's Economic and Financial Development*. CEPS, Princeton Press. Dostopno na <http://www.princeton.edu/~ceps/workingpapers/115chow.pdf> (20. oktober 2006).
10. Chow, Gregory C. (2002): *The Impact of Joining WTO on China's Economic, Legal and political Institutions*, Princeton University. Dostopno na <http://www.princeton.edu/~gchow/WTO.pdf> (20. oktober 2006).
11. City of London (2006): *Scenarios for India and China 2015: Implications for the City of London*. Dostopno na http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/227066DC-B1AB-4320-B9CE-AAD870D98784/0/BC_RS_IndiaChinaFINALREPORT2.pdf (5. april 2007).
12. DeCarlo, Scott (2007): *The World's 2,000 Largest Public Companies*. Forbes Magazine, Dostopno na http://www.forbes.com/2007/03/29/forbes-global-2000-biz-07forbes2000-cz_sd_0329global_land.html (24. april 2007).

13. Dicken, Peter (1999): *Global Shift: Transforming the World Economy*. London: Paul Chapman Ltd.
14. Dicken, Peter (2007): *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy*. London: Sage Publications.
15. Dunning, John H. in Rajneesh Narula (1996): *Foreign Direct Investment and Governments*. London: Routledge.
16. The Economist (2006) Slouching Towards Disaster. *The Economist* 380(8485), 14–15.
17. Elwell, Craig K., Marc Labonte in Wayne M. Morrison (2006): *Is China a Threat to the U.S. Economy?* US Congressional Research Service. Dostopno na www.capitaltocongressionalresearchservice_china.pdf (18. december 2006).
18. Fung, K.C., Hitomi Iizaka in Sarah Tong (2002): *Foreign Direct Investment in China: Policy, Trend and Impact*. Dostopno na http://www.hiebs.hku.hk/working_paper_updates/pdf/wp1049.pdf (27. november 2006).
19. Harrison, Andrew L., Ertugrul Dalkiran in Ena Elsey (2000): *International Business*. Oxford University Press.
20. Hartfield, James (2004): *China's Comprador Capitalism is Coming Home*. Centre for the Study of Democracy. Dostopno na <http://rrp.sagepub.com/cgi/reprint/37/2/196> (7. september. 2006).
21. Hinloopen, Jeroen in Charles Marrewijk (2004): *Dynamics of Chinese Comparative Advantage*. Dostopno na <http://www1.fee.uva.nl/pp/bin/103fulltext.pdf> (12. december 2006).
22. Holz, Carsten (2004): *China's Reform Period Economic Growth: Why Angus Maddison Got It Wrong and What That Means*. Hong Kong University of Science & Technology. Dostopno na <http://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpdc/0504012.html> (8. september 2006).
23. Hopkins, Terence K. in Immanuel Wallerstein (1996): *The Age of Transition: Trajectory of the World System 1945–2025*. London: Zed Books.
24. Hook, Steven W. (1996): *Foreign Aid Toward the Millennium*. London: Boulder.
25. Hughes, Kent, Ling Gang in Jennifer L. Turner (2002): *China and the WTO: Domestic Challenges and International Pressures*. Woodrow Wilson International Center of Scholars. Dostopno na <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/WTOOrpt.pdf> (9. december 2006).
26. Ikeda, Satoshi (1996): World Production. V Terence K. Hopkins in Immanuel Wallerstein: *The Age of Transition: Trajectory of the World System 1945–2025*, 39–85. London: Zed Books.

27. IMF (2004): *World Economic Outlook: Advancing Structural Reforms*. Washington: International Monetary Fund.
28. IMF (2006): *World Economic Outlook: Financial Systems and Economic Cycles*. Washington: International Monetary Fund.
29. Keohane, Robert O. in Helen V. Milner (1996): *Internationalization and Domestic Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
30. Krugman, Paul R. in Maurice Obstfeld (2003): *International Economics: Theory and Policy* 6th edition. Boston: Addison Wesley.
31. Jepma, Catrinus J., Henk Jager in Elise Kamphuis (1996): *Introduction to International Economics*. Open University of Netherlands, New York: Longman.
32. Maddison, Angus (2001): *The World Economy: A Millennial Perspective*. Paris: OECD.
33. Maddison, Angus (2003): *The World Economy: Historical Statistics*. Paris: OECD.
34. Meisner, Maurice (1986): *Mao's China and After - A History of the People's Republic*. New York: Macmillian Inc.
35. Miles, David in Andrew Scott (2002): *Macroeconomics: Understanding the Wealth of Nations*. New York: John Wiley & sons Inc.
36. Morrison, Wayne (2006): *China's Economic Conditions*. Congressional Research Service, The Library of Congress. Dostopno na <http://www.fas.org/sgp/crs/row/IB98014.pdf#search=%22morrison%20wayne%20conditions%20pdf%22> (8. september 2006).
37. Muqiao, Xue (1981): *China's Socialist Economy*. China Knowledge Series. Beijing: Foreign Languages Press.
38. NIC (2004): *Mapping the Global Future*. National Intelligence Council workingpaper. Dostopno na <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (22. februar 2007)
39. OECD (1999): *The Future of the Global Economy: Towards a Long Boom?* Paris: OECD.
40. OECD (2006): *Geary-Khamis Method*. Glossary of Statistical Terms. Dostopno na <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5528> (2. november 2006).
41. Porter, Michael. E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillian Press Ltd.
42. Portyakov, Vladimir (2004): *The Economic Reform Conception in China: Formation and Evolution*. China Report. Dostopno na <http://chr.sagepub.com/cgi/reprint/40/4/357> (6. oktober 2006).

43. Quian, Yingyi (1999): *The Process of China's Market Transition (1978–98): The Evolutionary, Historical and Comparative Perspectives*. Stanford University, Dostopno na <http://www-econ.stanford.edu/faculty/workp/swp99012.pdf> (20. november 2006).
44. Rawski, Thomas G. (2001): *What's Happening to China's GDP Statistics?* Department of Economics Of University of Pittsburg. Dostopno na <http://www.pitt.edu/~tgrawski/papers2001/gdp912f.pdf#search=%22rawski%20thomas%20china%20gdp%20statistics%22> (18. september 2006).
45. Robock, Stefan. H. in Kenneth Simmonds (1989): *International Business and Multinational Enterprises*. Homewood: Irwin Inc.
46. Salvatore, Dominick (1998): *International Economics*. Šesta izdaja. New Jersey: Prentice Hall.
47. Shell (2005): *Shell Global Scenarios to 2025*. Dostopno na http://www.shell.com/home/Framework?siteId=aboutshell-&FC2=&FC3=/aboutshell-en/html/iwgen/our_strategy/shell_global_scenarios/dir_global_scenarios_07112006.html (22. januar 2007).
48. Shirk, Susan L. (1996): Internationalization and China's Economic Reforms. V Robert O. Keohane in Helen V. Milner: *Internationalization and Domestic Politics*, 186–206. Cambridge: Cambridge University Press.
49. Svetličič, Marjan (1996): *Svetovno Podjetje*. Znanstveno in Publicistično Središče. Ljubljana: Založba Alfa.
50. Svetličič, Marjan in Pavle Sicherl (2006): Kitajci prihajajo: Grožnja ali priložnost? *Teorija in Praksa* XLIII(5–6), 627–891.
51. Todaro, Michael P. (2000): *Economic Development*. Harlow: Pearson Education Ltd.
52. UNCTAD (2001): *World Investment Report 2001: Promoting Linkages*. New York: UNCTAD.
53. UNCTAD (2005): *World Investment Report 2005: Transnational Corporations and the Internattionalisation of R&D*. New York: UNCTAD.
54. UNCTAD (2006): *World Investment Report 2006: FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*. New York: UNCTAD.
55. Wallerstein, Immanuel (1996): The Global Picture. V Terence V. Hopkins in Immanuel Wallerstein: *The Age of Transition: Trajectory of the World System 1945–2025*, 209–226. London: Zed Books.
56. Williams, Mark in Peng Zhao (2005): *The Explosive Growth of China Outsourcing: Opportunities and Challenges*. Dostopno na <http://www.dlapiper.com/files/Publication/edc0dc7b-7540-46a6-9754-005dcd03ffc2/Presentation/PublicationAttachment/35796c6a-a89b-451e-b350->

- [035a6ba785af/Outsourcing_to_China_Wiliams_Zhao.pdf#search=%22china%20outsourci ng%20pdf%22](#) (25. september 2006).
57. Wilson, Dominic in Roopa Purushothaman (2003): *Dreaming With BRICs: The Path to 2050*. Goldman Sachs. Dostopno na <http://www2.goldmansachs.com/insight/research/reports/99.pdf> (22. januar 2007).
58. Wikipedia (2006): *Shadow Prices*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Shadow_price (10. januar 2007).
59. Wood, Robert E. (1996): Rethinking Economic Aid. V Steven W. Hook (ur.): *Foreign Aid Toward the Millennium*, 19–37. London: Boulder.
60. World Bank (2007): *China Quick Facts*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFIC/EXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:20680895~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:318950,00.html> (2. april 2007).
61. WTO (2006a): *International World Trade Statistics 2006*. Dostopno na http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its06_bysector_e.pdf (9. marec 2007).
62. WTO (2006b): *China Trade Profiles*, World Trade Organisation. Dostopno na <http://stat.wto.org/CountryProfile/> (7. december 2006).
63. Zakaria, Fareed (2005): *Does the Future Belong to China?* The Newsweek Magazine, 9.5. Dostopno na <http://www.msnbc.msn.com/id/7693580/site/newsweek> (30. januar 2007).
64. Zhang, Hai-Yan in Danny Van Den Bulcke (1996): China: Rapid Changes in the Investment Development Path. V John H. Dunning (ur.) in Rajneesh Narula: *Foreign Direct Investment and Government*, 380–422. London: Routledge
65. Zimmerman, Robert F. in Steven W. Hook (1996): The Assault on U.S. Foreign Aid. V Hook, Steven W. (ur): *Foreign Aid Toward the Millennium*, 57–73. London: Boulder.
66. Yarbrough, Beth V. in Robert M. Yarbrough (1991): *The World Economy: Trade and Finance*. Druga izdaja. Orlando: Dryden Press.
67. Yue, Changyun (2001): *Comparative Advantage, Exchange Rate and Exports in China*, CERDI Workingpaper, Universite d'Auvergne. Dostopno na <http://www.cerdi.org/colloque/IDREC2001/Yue.pdf> (13. december 2006).
68. Xiangshuo, Yin (2004): *China's Trade Reform and Economic Development*. China Report. Dostopno na <http://chr.sagepub.com/cgi/reprint/40/4/407> (8. september 2006).